

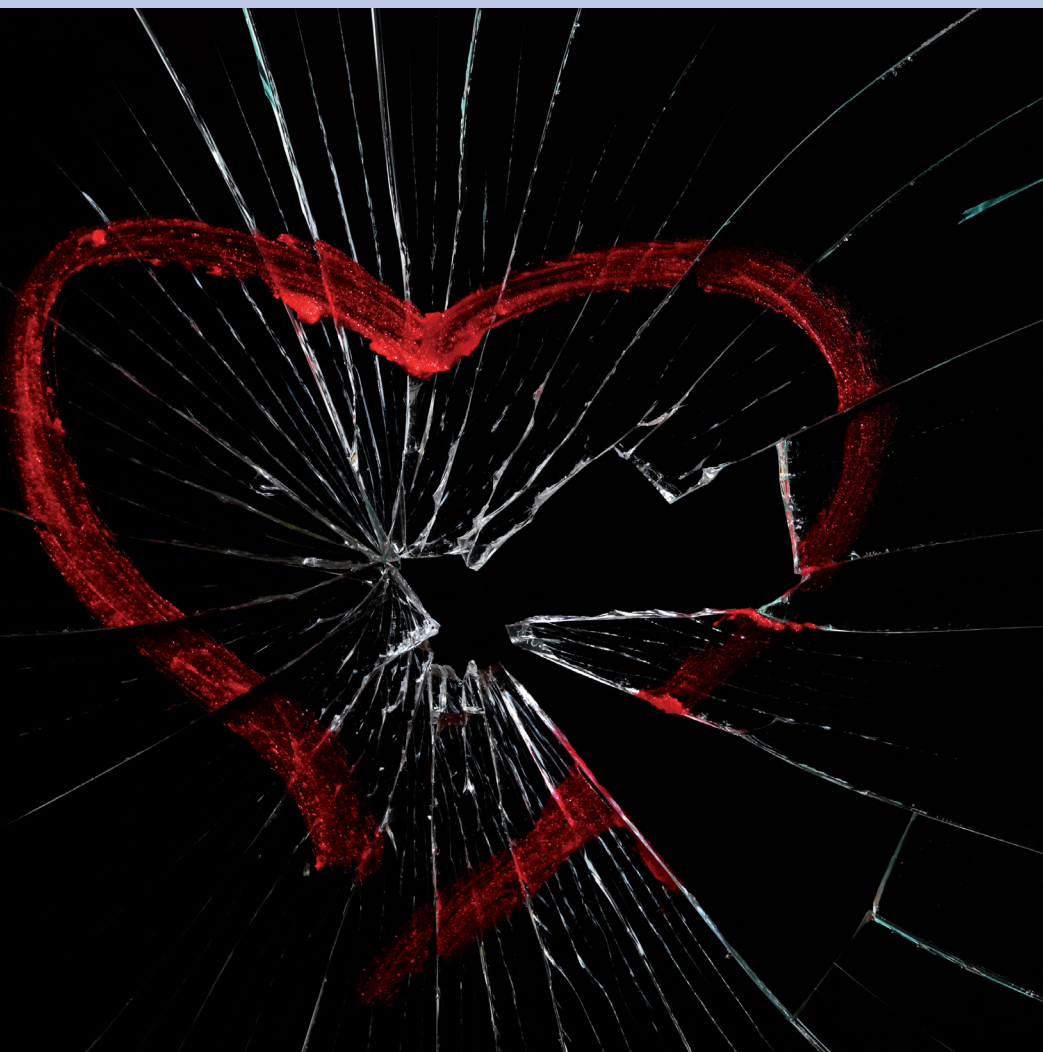
Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner

En kunnskapsoversikt

EIVIND GRIP FJÆR, TONJE GUNDERSEN & SVEIN MOSSIGE

RAPPORT

NR 5/13

Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner

En kunnskapsoversikt

EIVIND GRIP FJÆR
TONJE GUNDERSEN
SVEIN MOSSIGE

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 5/2013

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2013
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN (trykt utgave): 978-82-7894-464-6
ISBN (elektronisk utgave): 978-82-7894-465-3
ISSN 0808-5013 (trykt utg.)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Illustrasjonsfoto: Gustav Vigeland. Motiver i smijensport © Vigeland museet/Bono 2013
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

I denne rapporten presenterer vi resultatene av en litteraturstudie hvor hovedmålet er å kartlegge utsatthet for vold i nære relasjoner blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Vi har undersøkt hva den internasjonale forskningslitteraturen sier om denne voldens ytringsformer, omfang og konsekvenser, samt behov for hjelp og beskyttelse. Er slike fenomener like eller forskjellige mellom de ulike lhbt-gruppene og mellom disse og heterofile utsatt for denne typen vold?

Oppdragsgiver er Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Prosjektet ble gjennomført av Eivind Grip Fjær, Tonje Gundersen ved NOVA og Svein Mossige ved NOVA og Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo. Svein Mossige er også prosjektleder.

Under arbeidet med rapporten har vi hatt en fin kontakt med og fått nyttige tilbakemeldinger på tidligere rapport-utkast fra Bufdir ved Hans Wiggo Kristiansen og Bjørn Lescher-Nuland. Lhbt-personer har også vært tema for et annet samtidig prosjekt ved NOVA som har ledet fram til rapporten «Situasjonen til barn og unge med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner: En kunnskapsoversikt». Det har vært nyttig å kunne drøfte felles problemstillinger med forsker Elisabeth Backe-Hansen som har arbeidet med det parallelle prosjektet. Forsker Kristinn Hegna ved NOVA har vært leseansvarlig, hun har kommet med flere kommentarer som har vært svært nyttige for oss i forhold til den endelige utgaven av rapporten.

Oslo mai 2013

Eivind Grip Fjær, Tonje Gundersen & Svein Mossige

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	13
Rapportens overordnede problemstilling.....	13
Begrepsavklaringer	15
Hva er vold?	15
Lhbt-personer – lesbiske, homofile, bifile og transpersoner.	16
Fremgangsmåte i litteraturstudien	17
Metodeutfordringer og avgrensninger	19
2 Empiriske funn om vold	25
Utbredelse av psykisk, fysisk og seksualisert vold i nære relasjoner i ulike grupper	25
Prevalens av ulike voldsformer i nære relasjoner	25
Variasjon innad i lhbt-gruppen, og mellom lhbt-personer og heterofile	32
Skader	33
Kjønnnet på den som utøver volden.....	34
Kan man si noe om utbredelse i Norge?	36
Andre funn fra kvantitative studier	37
Korrelasjon mellom typer vold	37
Frekvens.....	37
Gjensidig vold og uklare roller.....	38
Forklarende og korrelerende faktorer/risikofaktorer	42
Alder	42
Sosioøkonomiske faktorer	45
Narkotika og alkohol.....	47
Stress generelt og minoritetsstress	48
Barndom.....	50
Det første forholdet	52
Etnisitet.....	52
Vold i nære relasjoner i barndom og ungdomstid	53
HIV.....	55
Hvordan oppfattes volden?.....	56
Finnes det gode studier om vold i intime relasjoner blant LHBT individer?.....	57
3 Empiriske funn om hjelpeapparatet	59
Holdninger blant hjelpere.....	59
Lhbt-personers holdninger til og oppfatning av det å søke om hjelp når de opplever vold i nære relasjoner	61
Lhbt-personers oppfatning av den hjelpen de har fått fra hjelpeapparatet.....	62
Studier som ser på barrierer på ulike nivåer mot å oppsøke/motta hjelp	63
Erfaringer med hjelpeapparatet i Norge	64
Anbefalinger av typer av tiltak fra hjelpeapparatet	65

4 Behov for forskning i Norge	69
Omfangsstudie	69
Kvalitative studier	71
Summary	73
Appendiks. Utsatthet for partnervold: Prevalens fra et utvalg originalartikler	77
Litteratur	83

Sammendrag

Denne litteraturstudien består av fire deler. En innledning hvor vi presenterer problemstilling, redegjør for sentrale begreper og fremgangsmåten i litteraturstudien, samt redegjør for metodeproblemer som forskning om vold i nære relasjoner overfor lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (lhbt-personer) reiser. Den andre hoveddelen handler om temaer og funn fra denne forskningslitteraturen. Vi ser også på om, og hvordan, vold i nære relasjoner blant lhbt-personer forklares. Blant annet ser vi på hvilke faktorer som vektlegges og hvilke forståelsesmåter som anvendes. Den tredje delen handler om hjelpeapparatet, om hjelpernes holdninger til og forståelse av volden, og hvordan hjelpen oppfattes og erfares av lhbt-personer som utsettes for vold i nære relasjoner. I den fjerde og siste delen, viser vi til forskningsbehovet dette temaet reiser i en norsk kontekst.

I norsk sammenheng vet vi lite om lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner. For å bidra til et kunnskapsgrunnlag som senere vil kunne anvendes i mer målrettede undersøkelser og i utarbeidelsen av tiltak overfor lhbt-personer, stiller vi i denne rapporten følgende overordnede spørsmål: Hva kjennetegner vold i nære relasjoner der de som utsettes for vold er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner, enten volden utøves i parforhold eller innad i familien? Med utgangspunkt i foreliggende kunnskap er rapportens formål å si noe om aspekter som voldens omfang, særpreg, situasjoner, konsekvenser, og om voldsutsattes behov for hjelp og beskyttelse.

Vold dreier seg om fysisk vold, seksuell vold, materiell vold, psykisk vold og latent vold. I tillegg har det vært en økt oppmerksomhet om betydningen av økonomisk vold. Vold i nære relasjoner kan utspille seg på ulike måter, men man snakker i hovedsak om to voldsmønstre: Den grove, gjentakende og/eller kontrollerende volden på den ene siden, og den episodiske volden som ikke nødvendigvis gjenspeiler et skjevt maktforhold på den andre. Det er viktig å skille disse mønstrene fra hverandre, både i forbindelse med beskrivelser av forekomst og med hensyn til utvikling av forebyggende tiltak.

Litteraturstudien ble i grove trekk gjennomført på følgende måte: Vi foretok en rekke prøvesøk for å forsikre oss om at søkeordene vi brukte ga et høyt antall relevante resultater. Ettersom kunnskapsoversikten fokuserer på møtepunktet mellom tre begreper – vold, nære relasjoner og seksuelle minoriteter – ble alle disse inkludert i søkene.

Et metodeproblem når man skal sammenstille ulike studier er manglende konsensus om «operasjonalisering», det vil si hvordan man gjør teoretiske begreper til målbare variable, for eksempel hvordan man måler «utsatt for partnervold». Operasjonaliseringene brukt i ulike studier for å måle «utsatt for partnervold», er ofte svært ulike både i formulering og antall spørsmål stilt. Dårlig operasjonalisering av voldsbegrepet i form av å stille for få og generelle spørsmål kan føre til underrapportering, men også til skjevrapportering fordi respondentene tolker spørsmålene ulikt. Veldig generelle spørsmål ødelegger også muligheten for analyse av sammenhengen mellom ulike former for partnervold og andre faktorer som inntekt, utdanning, familierelasjoner og kjønn. Spørsmål som gir stort rom for tolkning er dårlig egnet som måleinstrumenter.

Hvordan respondentene rekrutteres til deltakelse i studier er en annen utfordring. I de landene der de refererte studiene er gjennomført, finnes det ikke sentrale registre over lhbt-personer. En fremgangsmåte for å få et representativt utvalg er å inkludere spørsmål om seksuell orientering i generelle studier om partnervold. Men ettersom andelen lhbt-personer i befolkningen er relativ lav, vil det kreve at en baserer seg på svært store representative befolkningsutvalg.

Litteraturgjennomgangen viser at psykisk partnervold er den voldstypen som forekommer hyppigst. Samtidig viser de ulike studiene store variasjoner i forekomst, fra 22 og opp mot 90 prosent, alt etter hvordan voldsbegrepet og tidsdimensjonen er operasjonalisert.

Som med psykisk vold er det til dels store variasjoner mellom andelen som oppgir å ha vært utsatt for fysisk vold i ulike studier, fra 14 til 58 prosent. Dette synes å ha sammenheng med ulike operasjonaliseringer av tidsspennet man operer med, og hvilke og hvor mange spørsmål man stiller om fysiske vold. Både når det gjelder psykisk og fysisk vold viser studiene at det er lite forskjell i utsatthet mellom lesbiske, homofile, bifile og

transepersoner, selv om lesbiske skiller seg ut med en noe høyere andel. En forklaring på det kan være at i spørsmål om respondenten har vært utsatt for vold «noen sinne», så har man ikke spurt om voldsovergrepers kjønn. Det kan derfor være at rapporterte voldserfaringer også inkluderer vold i forhold med menn som lesbiske kan ha levd i tidligere.

Når det gjelder utsatthet for seksualisert vold fra partner en eller annen gang i voksenlivet, varierer andelen rapporterte tilfeller i ulike studier fra 3 til 30 prosent. Generelt er det noe flere homofile enn lesbiske som rapporterer at de «noen sinne» har blitt utsatt for seksualisert vold fra en partner. I en metastudie der man målte median utbredelse av seksualisert vold blant lhb på bakgrunn av 75 relevante studier, fant forskerne at medianutbredelsen for seksuell vold mot homofile og bifile menn var 12,1 prosent og 12,6 prosent mot lesbiske og bifile kvinner (Rothman et al. 2011).

Studiene vi har sett på viser tildels stor utsatthet for vold i nære relasjoner blant lesbiske, homofile og bifile som gruppe. Variasjonene i tallene fra ulike studier viser imidlertid at det er vanskelig å si eksakt hvor utbredt fenomenet er. Generelt finner metastudiene og de studiene som er gjort med tilfeldige utvalg en lavere utbredelse av de ulike voldstypene, enn i enkeltstudier og i studier som har rekruttert respondenter direkte fra interesseorganisasjoner, på festivaler og lignende. Felles for alle studiene er imidlertid funn som viser at ulike former for vold forekommer i lesbiske, homofile og bifile forhold.

I studier som har sammenlignet heterofile med lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner, finner noen studier klare forskjeller mellom andelen utsatt for partnervold blant lhbt-personer sammenlignet med heterofile. Andre studier finner ingen slike forskjeller.

Sett under ett tilsier funnene fra de gjennomgåtte studiene at så vel heterofile som lesbiske, homofile og bifile utsettes for vold i nære relasjoner.

Det finnes foreløpig ingen studie fra Norge som gir et godt grunnlag for å si noe om utbredelse av vold i nære relasjoner for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Den eneste grundige norske studien vi har funnet, undersøkte erfaringer med partnervold i lesbiske forhold basert på kvalitative intervjuer, og er derfor ikke egnet til å si noe om utbredelse (Hesselberg 2011). Resultatene fra de gjennomgåtte studiene gir ikke grunnlag for å anta

at det er *store* forskjeller i utbredelse av vold i nære relasjoner mellom lesbiske, homofile, bifile og transpersoner på den ene siden og heterofile på den annen side, i Norge.

Når det gjelder måling av hvor utbredt vold er, viser flere studier at det er en relativt høy korrelasjon mellom det å bli utsatt for ulike typer vold, det vil si at en og samme person kan være utsatt for flere ulike former for vold. For eksempel er det relativt mange av de som svarer at de har vært utsatt for fysisk vold, som også svarer at de har vært utsatt for psykisk vold.

Resultatene fra enkelte av de studiene vi har gått igjennom, indikerer at en relativt høy andel har multiple erfaringer med vold fra flere forhold. I en av de refererte studiene oppga hele 53 prosent at de hadde erfaring med partnervold i to eller flere forhold.

I enkelte studier vises det til hvordan voldserfaringer kan innebære at man både er utøver og offer for vold. Det vil si at det ikke nødvendigvis er slik at de som rapporterer om voldserfaringer i flere forhold, har gått fra det ene forholdet til det neste og kun vært offer for vold i dem alle – de kan også selv ha utøvd vold. Når det gjelder spørsmål om hva som utløste volden, viser studier til hvordan det i noen tilfeller kan være snakk om selvforsvar, i andre tilfeller kan volden være ønske om hevn. Volden kan også utløses av et ønske om gjengjeldelse hvor vedkommende som inntil da har vært mest utsatt for volden, gir opp og avslutter forholdet gjennom en enkelt voldsepisode. Funn fra flere studier viser hvordan det finnes en kompleks virkelighet bak tallene om «gjensidig vold», og understreker viktigheten av en prosessuell tilnærming i studier av vold i parforhold. Vold i parforholdet kan noen ganger endres over tid. Måten voldsutøvelsen finner sted på, og hva og hvem som utløser voldsbruken, kan være forskjellig i ulike nære relasjoner og over tid.

Forskningslitteraturen om hjelpeapparatet viser til en rekke ulike barrierer mot at lhbt-personer utsatt for vold i nære relasjoner får adekvat hjelp. Barrierene kan både være knyttet til holdninger blant hjelperne og blant lhbt-personene selv, for eksempel at man ikke tror at kvinner er voldelige, eller at vold i nære relasjoner er mindre skadelig for menn. En vesentlig barriere synes også å være fravær om åpenhet om egen seksuell orientering. Forhold som kan bidra til å senke barrierene, er støtte fra lhbt-miljøet og oppmuntring til å oppsøke hjelp når lhbt-personer opplever vold i nære relasjoner. Når det

gjelder hjelpeapparatet, er det viktig at de som utsettes for vold, gis en tydelig bekreftelse og blir trodd når de forteller om sine erfaringer. Hjelperne må sammen med den som opplever volden, ha et fokus på at volden stoppes – enten ved at den voldsutsatte forlater relasjonen eller at voldsutøveren forplikter seg til å stoppe med volden. Et generelt prinsipp for all god hjelp overfor hjelpesøkende, uansett seksuell orientering, er at den hjelpesøkende i utgangspunktet får bekreftelse og støtte – og adekvat hjelp.

Denne litteraturstudien viser at det hefter mye usikkerhet ved den forskningen som er gjort om vold i nære relasjoner mot lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Derfor er behovet stort for både kvantitativ og kvalitativ forskning som kan belyse fenomenet både på en mer enhetlig, men og mer utdypende måte. En åpenbar svakhet ved internasjonal forskning er mangelen på omfangsstudier som kan gi gode data om utbredelse av vold i nære relasjoner. Det mangler også studier hvor man baserer seg på representative utvalg i befolkningen som er store nok til at man også får valide data om vold i nære relasjoner overfor lhbt-gruppen. Omfangsstudier av denne typen vil gi muligheter for å sammenlikne vold i nære relasjoner mot henholdsvis lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, og heterofile. Denne typen omfangsundersøkelse kan med fordel suppleres med kvalitative studier som ser nærmere på hvordan lhbt-personer opplever den volden de eksponeres for i nære relasjoner, hvordan de opplever relasjonen til partneren, og hva som eventuelt skaper barrierer mot å fortelle andre om voldserfaringene. Også holdninger til vold i nære relasjoner mot lhbt-personer, både i lhbt-gruppen selv og blant ansatte i hjelpeapparatet, er et viktig tema å utforske.

1 Innledning

Vold i nære relasjoner er en problemstilling som har fått økt oppmerksomhet på 2000-tallet. Fra å ha et hovedfokus på menns vold mot kvinner, har problemstillingene beveget seg over mot også å omfatte kvinners vold mot menn, og voksnes vold mot barn. Slike problemforståelser har imidlertid blitt beskyldt for å bære preg av heteronormativitet, det vil si at heteroseksuell orientering har utgjort en implisitt forutsetning i det som skrives om samliv, parforhold og familieliv. De senere års økte aksept av personer med annet enn heteroseksuell orientering, samt endringer i lovverket, (blant annet ekteskapsloven) har bidratt til en større oppmerksomhet om lesbiske, homofile, bifile og transpersoners livskvalitet og levekår. Som et ledd i arbeidet med å øke kunnskapen om denne gruppens levekår, utlyste Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet høsten 2012 midler til et prosjekt som skulle gi økt kunnskap om vold i nære relasjoner overfor lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Denne kunnskapsoversikten er et tidlig bidrag til å øke kunnskapen om dette feltet i Norge. Som vi skal se, er det imidlertid mye som gjenstår å utforske da det er mange aspekter ved lhbt-personers utsatthet for vold i nære relasjoner som er lite studert og funnene i de studiene som finnes ofte spriker.

Rapportens overordnede problemstilling

I norsk sammenheng vet man lite om lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner. Funnene i denne rapporten baserer seg på en litteraturgjennomgang av foreliggende kvalitative og kvantitative enkelt- og metastudier. Som Bufdir skriver i bakgrunn for prosjektet, så omfatter spørsmålet om vold i nære relasjoner to ulike grupper: vold i likekjønnete parforhold og vold mot lhbt-personer fra individer i egen familie (foreldre, søsken, ektefelle). Ønsket om å belyse vold overfor disse ulike gruppene legger føringer på spørsmålene som stilles til litteraturen. Og disse

spørsmålene bør, slik vi ser det, henge sammen med et overordnet formål med studien.

I følge Bufdir mangler man kunnskap om tjenestetilbudet til lhbt-personer: Om tilbudet er tilpasset deres særegne problemer og behov, og hvordan de som oppsøker tjenestetilbudet opplever dette. Slik vi ser det er dette interessante og viktige spørsmål, samtidig som grunnlaget for å besvare spørsmålene fordrer at man har kunnskap om lhbt-personers særegne problemer og mulige behov. For å skulle si noe substansielt om tjenestetilbudet er tilpasset særegne brukergruppers behov og om brukeres erfaringer, må det fortrinnsvis gjennomføres empiriske studier. Slike studier krever imidlertid at man har nødvendig bakgrunnskunnskap om relevante problemstillinger grupper står overfor, noe en litteraturstudie er godt egnet til å gi. I følge Bufdir er kunnskapsgrunnlaget tynt om de problemer og utfordringer lhbt-personer erfarer eller står overfor. I denne litteraturstudien vil vi derfor bestrebe oss på å få frem et kunnskapsgrunnlag som senere kan anvendes som grunnlag i empiriske studier. Slike studier kan gi kunnskap om hvorvidt tjenestetilbudet er tilpasset lhbt-personer, om eventuelle særegne problemer og behov, og om hvilke erfaringene de har i møte med tjenestetilbudet.

For å bidra til å danne et kunnskapsgrunnlag som senere vil kunne anvendes i mer målrettede undersøkelser og i utarbeidelsen av tiltak overfor lhbt-personer, stiller vi i denne rapporten følgende overordnede spørsmål:

Hva vet man om hva som kjennetegner vold i nære relasjoner der de som utsettes for vold er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner, enten volden utøves i likekjønnede parforhold eller innad i familien?

Med utgangspunkt i foreliggende kunnskap er rapportens formål å si noe om aspekter som voldens omfang, særpreg, situasjoner, konsekvenser og om voldsutsattes behov for hjelp og beskyttelse.

Begrepsavklaringer

HVA ER VOLD?

I følge Meld. St. 15 (2012–2013): «Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner: Det handler om å leve», omfatter vold i nære relasjoner mye mer enn fysisk vold. I meldingen vises det til Per Isdals definisjon som er mye brukt både i Norge og internasjonalt: «Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil» (Isdal 2000). Isdal opererer med fem ulike voldstyper: Fysisk vold, seksuell vold, materiell vold, psykisk vold og latent vold. I tillegg har det vært en økt oppmerksomhet om betydningen av økonomisk vold.

Fysisk vold inkluderer et vidt spekter av handlinger fra det å holde, dytte, riste eller klype, via bruk av slag, spark eller våpen og til drap. Alvorlig vold gir høy risiko for fysisk skade, mens den andre volden som ikke gir slik risiko betegnes som moderat.

Seksuell vold kan dreie seg om alt fra trakassering og krenkelser til å bli presset til å utføre uønskede seksuelle handlinger, inkludert å bli utsatt for voldtekt og seksuell tortur. Den seksuelle volden er svært psykologisk nedbrytende, fordi den rammer vår mest private og sårbare side.

Materiell vold er handlinger rettet mot ting eller gjenstander. Det kan innebære å slå inn dører, vegger eller vinduer, kaste og rasere inventar, knuse eller ødelegge gjenstander eller rive i stykker klær. Særlig hvis voldsutøveren tidligere har anvendt fysisk vold, kan den materielle volden virke svært skremmende og lammende.

Psykisk vold er alle måter å skade, skremme eller krenke på, som ikke er direkte fysiske i sin natur. Det kan også være måter å styre eller dominere andre på, ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel. Det kan være snakk om direkte eller indirekte trusler, degraderende og ydmykende atferd, kontroll, utagerende sjalusi, isolering og emosjonell vold.

Latent vold er vold som virker i kraft av sin mulighet. Muligheten for vold blir styrende for den voldsutsattes atferd. Det å ha opplevd vold gjør at den voldsutsatte vet at det kan skje igjen.

Økonomisk vold er en form for vold som kan komme til uttrykk ved å forhindre partneren i å ha rådighet over egen økonomi. For eksempel i form

av å bli nektet adgang til egen, eventuell felles bankkonto, eller forhindret i å ha inntekt. Økonomisk vold kan også handle om å bli tvunget til å underskrive på lån eller andre gjeldspapirer.

Vold i nære relasjoner kan utspille seg på ulike måter, men man snakker i hovedsak om to voldsmønstre: Den grove, gjentakende og/eller kontrollerende volden på den ene siden, og den episodiske volden som ikke nødvendigvis gjenspeiler et skjevt maktforhold på den andre siden. Det er viktig å skille disse mønstrene fra hverandre, både i forbindelse med beskrivelser av forekomst og med hensyn til utvikling av forebyggende tiltak.

LHBT-PERSONER – LESBISKE, HOMOFILE, BIFILE OG TRANSPERSONER.

En vanlig brukt forkortelse for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner er lhbt-personer, og er den betegnelsen som blir brukt i denne rapporten. Vi vil gi en kort presentasjon av hva som ligger i de ulike benevnelsene.

Lesbisk er et begrep som anvendes om en kvinne som blir forelsket i og/eller har sex med andre kvinner, enten de er i parforhold eller ikke. Begrepet homofile anvendes om menn som blir forelsket i og/eller har sex med andre menn, enten de er i parforhold eller ikke. Både lesbiske og homofile kan ha erfaring fra heterofile parforhold og/eller seksuelle forhold før de identifiserer seg selv som lesbisk eller homofil. Slik heterofile kan ha seksuelle erfaringer med personer av samme kjønn, hender det at homofile og lesbiske har seksuelle erfaringer med en person av motsatt kjønn, uten at dette nødvendigvis har konsekvenser for hvordan de forstår sin egen seksuelle orientering. Det innebærer at man må skille mellom selvforståelse og handlinger. I den engelskspråklige litteraturen er det vanlig å skille mellom handling, det vil si «menn som har sex med menn», og noen ganger «kvinner som har sex med kvinner», og selvforståelse i form av å definere seg som homofil. Selv om dette er to fenomener som kan opptre samtidig, er det viktig å skille dem fra hverandre fordi det kan være at personer som har samkjønnet sex ikke identifiserer seg som homofile. Det er viktig å gjøre oppmerksom på at hvis egen identifisert homofili er inklusjonskriterium i studier, vil personer som har sex med partnere av samme kjønn kunne være ekskludert fra forskning.

Begrepet bifile viser til personer som kan oppleve tiltrekning eller forelskelse overfor både menn og kvinner, og/eller som har sex med personer av begge kjønn, i samme eller i ulike tidsrom.

Transperson beskriver en mangfoldig gruppe med individer som krysser eller overskrider kulturelt definerte kjønnskategorier. Kjønnssidentitetene til transpersoner er i varierende grad ikke i samsvar med kjønnnet kroppene deres ble tillagt ved fødselen. Følgende definisjon på transperson anvendes av Skeiv Ungdom: «personer hvis utseende eller identitet uttrykker et annet kjønn enn det som ble registrert for dem ved fødsel. Noen transpersoner føler at de er verken menn eller kvinner, og utfordrer vårt binære kjønnssystem ved å innta plassen som et tredje kjønn eller ved å ikke definere seg i kjønnskategorier overhodet. Transperson er et samlenavn som inkluderer blant annet transvestitter og transseksuelle. Trans handler om kjønnssidentitet og kjønnsuttrykk. Det er individuelt i hvilken grad transpersoner ønsker behandling for å få kroppen mer i samsvar med kjønnssidentiteten.» (www.skeivungdom.no)

Betegnelsen transpersoner omfatter slik sett et bredt og mangfoldig spekter, fra de som kaller seg transvestitter som tidvis velger å være i annet kjønnsuttrykk, til de som på fulltid lever i et kjønnsuttrykk forskjellig fra kjønn tillagt ved fødselen. Androgyne, kjønnstvetydige, kjønnsavvisende og andre ikke kjønnsnormative i uttrykk og tilhørighet, faller også inn under betegnelsen transperson (van der Ros 2013).

Betegnelsen transpersoner er et politisk og teoretisk paraplybegrep som innbefatter transvestitter, transkjønnede, transseksuelle, og handler primært om kjønnssidentitet fremfor seksuell orientering. Fordi transpersoner kan identifisere seg som heterofile ekskluderer ikke betegnelsen lhbt-personer heterofile. Når vi i det følgende skriver om heterofile «til forskjell fra» lhbt-personer, eller lignende, mener vi altså heterofile som ikke er transpersoner.

Fremgangsmåte i litteraturstudien

Innledende undersøkelser viste at det forelå relativt mye forskningslitteratur på feltet, og som vi kunne dra veksler på.

Vi gjennomførte først en rekke prøvesøk for å forsikre oss om at søkefrasene vi brukte skulle returnere et høyt antall relevante resultater. Etersom kunnskapsoversikten fokuserer på møtepunktet mellom tre begreper – vold,

nære relasjoner og seksuelle minoriteter – ble alle disse inkludert i søkene. For eksempel ville en kombinasjon av «viktimisering» og «seksuell orientering» være et for bredt søk, ettersom det ikke begrenser viktimiseringen til nære relasjoner. Etter prøvesøkene bestemte vi oss for følgende søkefrase i de engelske søkemotorene: (victimization OR violence OR harassment) AND (homosex* OR "sexual orientation" OR "sexual minority" OR lesbian OR bisexual OR gay OR queer OR transvestite) AND (family OR parents OR sibling OR partner OR domestic). Søkefrasen ble tilpasset hver enkelt søkemotor og alle søkene ble begrenset til kun å returnere treff på studier publisert i 1995 eller senere. Vi gjennomførte søk i følgende databaser: ISI Web of knowledge, Sociological abstracts, Social service abstracts, PsychINFO (Ovid), PILOTS (ProQuest), and Medline. De norske databasene returnerte alt fra ingen og to treff vi allerede kjente til på denne frasen, til ekstremt mange treff uten mulighet for videre begrensning på tema. Søk i disse databasene ble derfor ikke inkludert. I flere databaser returnerte søket alt for mange treff til at de kunne sorteres manuelt – på det meste over 7000. Da ble resultatene begrenset ved hjelp av søkemotorens kategorier, slik som «intimate partner violence» og «domestic violence». Dette resulterte i totalt 1142 treff på studier som etterpå ble sortert manuelt med utgangspunkt i tittel og sammendrag. Inklusjonskriterier var da at arbeidene skulle kombinere de tre temaene i søkefrasen – vold i nære relasjoner mot lhbt. Treff relatert til tredjeparter som krisesenter etc. ble også inkludert. Når vi var i tvil om studiens relevans selv etter å ha lest tittel og sammendrag, inkluderte vi studien for senere vurdering basert på studien selv. Dette inkluderte da mange studier som hadde HIV som hovedfokus, men hvor partnervold og seksuell orientering var sentrale variabler. Blant treff som ble ansett som irrelevante var det kronikker, studier av oppfatninger omkring vold i nære relasjoner innen en irrelevant populasjon (slik som college-studenter i USA), studier av vold som ikke ble begått innenfor nære relasjoner og/eller hvor lhbt-personer var involvert, juridiske artikler, studier av kondombruk og analyser av skolebøker. Noen tilsynelatende relevante treff dukket opp i et søk, men var senere, etter mange forsøk i ulike databaser, ikke til å oppdrive en gang i generelle internettsøk. Disse studiene ble da ekskludert. Etter at duplikater var fjernet satt vi igjen med 307 studier som vi så nærmere på. Vi kontaktet også og/eller søkte gjennom nettsidene til

flere ulike interesseorganisasjoner – som Broken Rainbow, LGBT (Danmark), RFSL (Sverige) og Stensveen ressurscenter – for å finne relevante rapporter og lignende som ikke ville være indeksert i databasene vi søkte i. Noen svarte på våre henvendelser, og flere svenske studier ble inkludert i litteraturlisten vår.

Metodeutfordringer og avgrensninger

Forskningen på lhbt-personers utsatthet for vold i nære relasjoner har en del metodeutfordringer som gjør det vanskelig å sammenligne studier og i visse fall å ha tiltro til resultatene. I avsnittet under skal vi gå gjennom hovedutfordringene.

En utfordring når det gjelder sammenligning av resultater fra ulike studier, er at forskerne anvender ulike definisjoner på «vold i nære relasjoner», og det synes å herske uenighet om hvor nyanserte begreper man skal operere med (Burke & Follingstad 1999; Murray & Mobley 2009). Noen forskere anvender for eksempel «partnervold» uten å definere nærmere hvem dette handler om (Carvalho, Lewis, Derlega, Winstead & Viggiano 2011), noen skiller mellom kategoriene psykisk, fysisk og seksuell partnervold (Messinger 2011), mens andre igjen opererer med en felles kategori eller anvender en eller to av kategoriene (Oringher & Samuelson 2011). På et teoretisk grunnlag bidrar slike variasjoner til at det blir vanskelig å sammenligne resultatene fra de ulike studiene. Gjennomgangen av studier viser at det er store variasjoner i resultatene de kommer frem til, uten at man kan si helt sikkert hva forskjellene skyldes.

Et beslektet metodeproblem er den manglende konsensus omkring det man kaller «operasjonalisering» – hva de spør om, det vil si hva forskerne legger i det å bli utsatt for partnervold. Operasjonaliseringene er svært ulike både i formulering og antall spørsmål stilt. Spesielt tydelig blir dette problemet når en skal sammenligne studier som har spurt respondentene ett spørsmål om vold «har du noen sinne vært offer for partnervold?» (Carvalho et al. 2011), med undersøkelser som har operasjonalisert spørsmålet om vold ved å stille en serie på 47 ulike spørsmål om meget konkrete handlinger (Turell 2000). Dette gjør at en ikke kan vite om respondentene i disse to undersøkelsene har svart på det samme spørsmålet, som i prinsippet ikke er beslektet annet enn i teorien. Operasjonalisering av vold i form av å stille et

generelt spørsmål slik som Carvalho og kolleger gjør, er også problematisk fordi det ikke er definert hva man mener med vold, f.eks. om den er psykisk, fysisk, eller seksuell. Nyansert kunnskap blir da umulig. En annen utfordring med manglende presisering, er at personen som blir spurt, kan ha problemer med å identifisere egne opplevelser *som* vold, for eksempel det å bli slått en gang med flat hånd eller å bli konstant kritisert. En annen utfordring kan knytte seg til samkjønnede parforhold spesielt, for eksempel at de ikke ser seg selv som noe «offer», fordi de vanskelig kan tro at en kvinne eller en homofil mann kan være voldelig. Mangelfull eller dårlig operasjonalisering av voldsbegrepet kan slik sett føre til underrapportering, men også til skjev rapportering som følge av at respondentene tolker spørsmålet ulikt, svarene kan derfor ikke fortelle om respondentene har samme eller ulik erfaring med partnervold. Når en spør veldig generelle spørsmål, ødelegges også muligheten for analyse av sammenhengen mellom ulike former for partnervold og andre faktorer som inntekt, utdanning, familierelasjoner, kjønn. Kort sagt er spørsmål som gir stort rom for tolkning dårlig egnet som måleinstrumenter.

Selv der to studier oppgir å ha tall på samme voldstype kan ulik operasjonalisering vanskeliggjøre sammenligning hvis innholdet i definisjonen de har brukt ikke er lik. For å illustrere problemet vil vi ta utgangspunkt i to studier. Greenwood og kolleger har spurt respondentene om de har blitt tvunget til å ha sex av en partner de siste fem årene, og får en utbredelse på 6,1 prosent (Greenwood et al. 2002). Turell måler også hvor utsatt respondentene er for seksuell vold fra partneren sin, men spør om både nåværende og tidligere forhold og uten begrensning bakover i tid. Hun måler også utbredelsen med tre ulike spørsmål (tvunget til sex mot egen vilje, utsatt for noe smertefullt mens en har hatt sex, og/eller tvunget til sex offentlig). Hun får en utbredelse på 13 prosent (Turell 2000). Forskjellene mellom resultatene i de to studiene kan forklares med ulike antall spørsmål om seksuell vold og ulik tidsavgrensning. Forskjellen i utbredelse skyldes derfor bruken av måleinstrumentene og ikke forskjeller i den faktiske utbredelsen.

En tredje utfordring har sammenheng med hvordan respondentene rekrutteres til deltakelse i studier. Det finnes så langt ikke noe sentralt register over lhbt-personer i noe vestlig land. En fremgangsmåte for å få et representativt utvalg er å inkludere spørsmål om orientering i generelle studier om

partnervold. En utfordring med denne fremgangsmåten er at andelen lhbt-personer i befolkningen er relativ lav. I studier med tilfeldige utvalg oppgir mellom 1 og 3,2 prosent av respondentene at de er enten homofile eller lesbiske (Haaland, Clausen & Schei 2005:61; Messinger 2011; Renner & Whitney 2010). Det betyr at studier av et tilfeldig befolkningsutvalg må omfatte et meget stort antall respondenter for å få et stort nok underutvalg av lhbt-personer til å gjøre robuste analyser. En slik studie er Conron m.fl. sin. De gjennomførte en studie med totalt 70600 respondenter, av disse oppga 1645 at de var homofile (n=926) eller lesbiske (n=719) (Conron, Mimiaga & Landers 2010). I en norsk studie fra 2005 om partnervold med 4618 respondenter, hvor de ikke spurte om seksuell orientering eller kjønnsidentitet, svarte 0,4 prosent at de hadde erfaring med vold fra en partner av samme kjønn. Forfatterne konkluderte med at det lave antallet gjorde analyser umulig (Haaland et al. 2005:61).

En annen utfordring vi finner i gjennomgang av studiene, er at noen oppgir å ha et tilfeldig utvalg, for eksempel Greenwood og kolleger, mens de i realiteten har gjort et strategisk utvalg for å øke andelen homofile. Det vil si at de har gjort undersøkelsen i et område der de vet det bor mange homofile, for deretter å henvende seg direkte til de som har svart at de tilhører lhbt-populasjonen. Også i denne studien var andelen homofile rundt tre prosent (Greenwood et al. 2002).

I en del studier har man brukt strategiske utvalg, i form av at man har rekruttert informanter der man vet det er mange lhbt-personer. For eksempel på festivaler, gjennom magasiner, nettsider og foreninger spesielt rettet mot lhbt-miljøet (for eksempel Balsam & Szymanski 2005; Houston & McKirnan 2007; Merrill & Wolfe 2000; Oringher & Samuelson 2011). En utfordring med denne fremgangsmåten er at forskeren ikke fanger opp de mest utsatte med en slik rekrutteringsmåte. En grunn er at isolering av partnern fra andre og kontroll av tilgang på informasjon om miljøet, er en form for partnervold som gjør at de ikke vil befinne seg på slike rekrutteringsarenaer. En slik fremgangsmåte vil uansett innebære at man rekrutterer et skjevt utvalg fordi man ikke får tak i de som ikke befinner seg på disse arenaene. Fordi ikke alle lhbt-personer har «kommet ut» eller identifisert seg

som lhbt-personer, vil disse ikke være en del av noe miljø eller delta på arrangementer hvor en kan rekrutteres.

Selv ved bruk av strategiske utvalg kan antallet respondenter bli så lavt at det er vanskelig å gjøre robuste analyser, og dette synes spesielt å gjelde transpersoner. I en engelsk studie som rettet seg spesielt mot lhbt miljøet lyktes de for eksempel med å rekruttere totalt 819 respondenter via epost-lister, magasiner osv., av disse var det 39 som identifiserte seg som transpersoner (Browne 2007). I andre studier er antallet respondenter enda færre, noe som gjør at man må være skeptisk til resultatene som presenteres. Turell (2000) prosentuerer for eksempel på bakgrunn av 7 respondenter som identifiserer seg som transpersoner. Når det er så få respondenter, er det ikke lenger meningsfullt å oppgi prosentvis slik som Turell gjør, ettersom ørsmå, tilfeldige variasjoner kan gi store prosentutslag. For eksempel utgjør en person over 14 prosent av utvalget i hennes studie. Et annet problem med studier som rekrutterer informanter via organisasjoner, magasiner og lignende, er at begge i et parforhold kan svare på samme undersøkelse (Burke & Follingstad 1999). Slik kan to stykker rapportere om hendelser fra samme forhold, med få respondenter kan dette påvirke resultatene om voldsutbredelse i parforhold. Rekruttering av personer som er under HIV-behandling, på avrusningsinstitusjoner og lignende kan også bidra til rekruttering av et skjevt utvalg, da dette er personer som også kan ventes å ha en del andre problemer som skiller dem fra befolkningen generelt (Burke & Follingstad 1999:497).

Sammenligning av resultatene fra studier der ulike rekrutteringsmetoder er brukt, viser at dette har betydning for resultatene man kommer frem til. For eksempel finner studier med tilfeldige utvalg en lavere utbredelse av de ulike voldstypene enn de studiene som har rekruttert respondenter direkte fra interesseorganisasjoner, på festivaler og lignende (Rothman, Exner & Baughman 2011:61).

Et annet metodisk valg forskere står ovenfor dreier seg om i hvor stor grad en skal legge vekt på at en forsker på nettopp lhbt-personer. Flere studier understreker at det er lite som skiller vold i nære relasjoner overfor lhbt-personer fra vold overfor heterofile. Når lhbt-personer utsettes for vold i nære relasjoner behøver dette med andre ord ikke å ha noe med at de er lhbt-personer å gjøre. Slik sett behøver ikke vold i nære relasjoner overfor lhbt-

personer å være et uttrykk for særegne konsekvenser av seksualitet eller kjønnsidentitet. Slik innsikt er viktig fordi det minner oss om viktigheten av å undersøke allmenne voldsriskofaktorer – som alkoholmisbruk, mishandling i barndommen og fattigdom. Det vil si at ønsket om å dra fram det særegne i det man forsker på kan få en til å legge for stor vekt på forskjeller. Det synes for eksempel å være en tendens innen deler av forskningen på vold i nære relasjoner overfor lhbt-personer til å vektlegge heteronormativitet og homofobi i introduksjoner og oppsummeringer av artikler, samtidig som de konkrete analysene som gjøres av volden i disse artiklene vanskelig kan koples til slike samfunnstendenser (for eksempel: Bornstein, Fawcett, Sullivan, Senturia & Shiu-Thornton 2006; Irwin 2008). En del lhbt-personer tar valg som formes av en frykt for homofobiske reaksjoner fra andre, men dette kan ikke brukes for å belegge at det er andres homofobi som faktisk former valgene som tas. Ønsket om å dra fram noe særegent ved det man forsker på kan her ha ledet forskerne til å legge vekt på noe som er mindre viktig eller som er et margint problem ved fenomenet vold i nære relasjoner overfor lhbt-personer. Sympati for marginaliserte grupper må heller ikke få forskeren til å overse at medlemmer innen den marginaliserte gruppen kan ta valg eller oppleve utfordringer som ikke kan forklares med henvisning til deres marginaliserte posisjon, det vil si som ikke har sammenheng med at de er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner.

2 Empiriske funn om vold

Utbredelse av psykisk, fysisk og seksualisert vold i nære relasjoner i ulike grupper

PREVALENS AV ULIKE VOLDSFORMER I NÆRE RELASJONER

I det følgende skal vi se på forskning som sier noe om utbredelse av de tre voldstypene psykisk, fysisk og seksuell vold i ulike studier. Det er vanligst å kategorisere vold i nære relasjoner i tre typer av økende alvorlighetsgrad: psykisk, fysisk og seksuell. Utbredelsen synker som regel med økende alvorlighetsgrad. Det er imidlertid viktig å være klar over at grensene mellom voldstypene ikke alltid er klare, og det kan være stor forskjell på voldsepisoder som faller innenfor samme kategori.

De siste tjuefem årene har det kommet flere og flere studier som omhandler utbredelse av vold i nære relasjoner mot lesbiske og homofile, og noen inkluderer også bifile. Transpersoner er sjelden studert på denne måten, noe vi antar har sammenheng med relativt lav utbredelse, jf. diskusjonen om metodeutfordringer gjennomgått i forrige kapittel. De aller fleste tilgjengelige studiene er gjort i USA.

I Norsk sammenheng er det ikke gjennomført studier av vold i nære relasjoner blant voksne. Imidlertid ble det i 2007 publisert en Norsk studie om vold mot lesbiske og homofile tenåringer (Moseng, 2007). Studien skapte store overskrifter da den viste til funn som tilsa at lesbiske, homofile og bifile ungdommer hadde flerfoldige ganger høyere risiko for å være utsatt for graverende vold sammenlignet med ungdom som opplevde seg som heterofile. Undersøkelsen ble gjort med utgangspunkt i representative data, men dataene viste seg med nærmere ettersyn å ha store svakheter (Elstad, 2010). Senere analyser av disse data, og hvor man sammenlignet med resultatene fra en annen longitudinell ungdomsundersøkelse i Oslo (Hegna, 2009; Stefansen et al., 2009), viste at det var en sterk overrapportering av utsatthet for vold blant ungdom som opplever seg som lesbiske, homofile eller bifile.

Psykisk vold

Den psykiske volden kan ta mange former, og flere studier deler den videre opp i flere typer, eller skiller ut andre typer fra den, slik som emosjonell, verbal og kontrollerende vold. Handlinger som forstås som psykisk vold, innebærer for eksempel å isolere og kontrollere offeret ved å nekte vedkommende å gå ut fra boligen, fra et bestemt rom eller fra å bruke bilen, å kreve fullstendig kontroll over økonomien eller nekte partneren å jobbe for å få egen inntekt, å kreve å hele tiden vite hvor vedkommende er, og bestemme hvem, om noen, som kan være i omgangskretsen. En annen type psykisk vold er hets i form av nedsettende uttrykk, spesielt i andres nærvær og konstant kritikk av det offeret gjør eller kroppen til offeret. Andre psykisk voldelige handlinger inkluderer videre å fortelle løgner om andre for å få offeret til å mistro dem, eller løgner om offeret til andre for å få dem til å mistro offeret og trusler om vold mot offeret eller om at overgriperen vil skade seg selv for eksempel hvis offeret tenker på å dra. Det kan også anses som en form for psykisk vold å overvåke og forfølge partneren eller eks-partneren. Å ødelegge eller true med å ødelegge ting med affeksjonsverdi eller skade kjæledyr, eller kaste eller slå i stykker ting for å skremme – av noen omtalt som «materieell» vold – utgjør en overgang fra den psykiske til den fysiske volden (Burke & Follingstad 1999).

Psykisk partnervold kan få noen særegne uttrykk blant lhbt-personer. I heteronormative samfunn er det lhbt-personer som må «komme ut», som oftest gjennom et aktivt valg der en forteller andre om at en ikke er heterofil eller at en identifiserer seg som transperson. For noen kan dette være en relativt uproblematisk og positiv opplevelse, mens andre igjen oppfatter det som potensielt vanskelig og farlig å fortelle familie, venner og kolleger at en er lesbisk, homofil, bifil eller transperson. En særegen form for psykisk vold som lhbt-personer kan utsettes for, er der partneren truer med å avsløre orienteringen til en som ikke har «kommet ut» ennå. Det vil si at partneren bruker den makten det ligger i å vite «en hemmelighet» (Elliott 1996:4). En annen form for psykisk partnervold, er der partneren stiller spørsmål ved orienteringen til den andre, som når en part i et forhold mellom to lesbiske beskylder den andre for «egentlig» å være hetero (Bornstein et al. 2006). Fordi spørsmål om hvor åpen en skal være om orientering og kjønnsidentiteten sin

ovenfor andre i utgangspunktet kan være problematisk, kan slike trusler også potensielt oppfattes som veldig alvorlige for personen som blir utsatt for dem.

Psykisk vold fører til negative følelser som skyld og skam hos den som utsettes for den, reduserer følelsen av å kunne kontrollere sin egen tilværelse og kan ha negative virkninger på relasjoner til andre, som familie, venner og kolleger. Noen mener derfor at psykisk vold kan være likeså ille som fysisk vold (Hesselberg 2011:94). Isolasjon og tap av kontroll gjør det videre vanskelig å bryte ut av forholdet.

Psykisk vold i ulike avskygninger er den mest utbredte formen for vold i nære relasjoner. Alt etter hvor spesifikt forskerne har operasjonalisert «psykisk vold», rapporterer studiene om at mellom 22 og 93 prosent av lhbt-personer har opplevd en eller annen form for psykisk vold gjennom livet (Bartholomew, Regan, White & Oram 2008; Eaton et al. 2008; Greenwood et al. 2002; Turell 2000). I studier der man har skilt mellom opplevelser av vold gjennom livsløpet og i løpet av de seneste fem år, finner man at langt færre svarer at de har opplevd å bli utsatt for psykisk vold de siste fem år. Bartholomew og kolleger fant for eksempel i en studie av homofile, at 34 prosent oppgav at de hadde vært utsatt for psykisk vold i løpet av de siste fem årene, mens hele 93 prosent oppga at de hadde vært utsatt for slik vold en eller flere ganger fra en partner i løpet av sitt voksne liv (Bartholomew, Regan, White, et al. 2008). Analyser av forskjeller i voldsutsatthet mellom henholdsvis lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, indikerer at det er liten forskjell. En studie fant at opp mot 90,9 prosent av bifile kvinner og 82,1 prosent av bifile menn hadde noen sinne erfart en eller annen form for psykisk vold fra en partner (Messinger 2011). Eaton og kolleger (2008) fant at tilsvarende tall for lesbiske var 84 prosent og (Turell 2000) fant i sin studie at dette gjaldt for 57 prosent (4 av 7) av transpersoner (alle mann til kvinne). Med tanke på de metodiske utvalgsutfordringene er det ikke mulig å trekke noen konklusjon med hensyn til variasjon mellom lesbiske, homofile, bifile og transpersoners voldsutsatthet. Tallene som fremkommer i mange av studiene er høye, noe som vi mener kan ha sammenheng med blant annet operasjonaliseringen av psykisk/emosjonell vold; om man spør om «noen sinne» eller for en mer begrenset periode, og hvor detaljert man har operasjonalisert psykisk vold. Turell har for eksempel spurt om, og fått flest

positive svar på spørsmålene «har din nåværende partner noen sinne» og «har du i et tidligere forhold opplevde at din partner har»: skreket til deg (21%/45%), beskyldt deg for å være den som skaper problemer i parforholdet (18%/52%), krevd at du må gjøre rede for hva du har gjort (15%/40%), truet med å gå fra deg (13%/33%). Dette er spørsmål man kan anta at mange vil svare at de har opplevd en eller annen gang i sitt parforhold enten de tilhører gruppen lhbt-personer eller ikke, erfaringer som ikke nødvendigvis forstås som uttrykk for at man er utsatt for vold.

Fysisk vold

Fysisk vold kan, i likhet med psykisk vold, ha mange ulike uttrykk og ulike alvorlighetsgrader. Fysisk voldelige handlinger innebærer å dytte eller slå med flat eller knyttet hånd, sparke, kaste gjenstander etter eller på partneren, banke partnerens hode mot noe, ta kvelertak, bite, dra i håret, binde partneren fast, slepe partneren etter seg, helle varm væske på partneren, og true med eller bruke våpen mot partneren. I sin mest ekstreme form medfører partnervold drap. I andre tilfeller kan offeret få sår og bruddskader som krever medisinsk behandling, noe som likevel kan bli forhindret av partneren som utøvde volden, eller av offerets skamfølelse.

Som med psykisk vold, er det til dels store variasjoner mellom andelen som oppgir å ha vært utsatt for fysisk vold i ulike studier, noe som synes å ha sammenheng med ulike operasjonaliseringer. Det vil si hvor langt tidsspenn man operer med og hvor mange og detaljerte spørsmål man stiller om fysiske former for vold. Prosenttall for utbredelsen av fysiske former for vold fra partner noen sinne, varierer mellom 17,3 (Eaton et al. 2008) og 55 prosent (Turell 2000) for lesbiske. Studier av homofile finner tilsvarende variasjoner, for eksempel mellom 13,8 prosent og 44 prosent som rapporterer å ha vært utsatt for fysisk vold fra partner noen sinne (Tjaden, Thoennes & Allison 1999; Turell 2000). Tilsvarende finner man i studier av bifile mellom 16,1 (Messinger 2011) og 49 prosent (Balsam, Rothblum & Beauchaine 2005). Også når det gjelder utsatthet for fysisk vold er det små variasjoner i lhbt-gruppen, med lesbiske som skiller seg ut med en noe høyere andel. En forklaring på det kan være at i spørsmål om utsatthet for vold noen sinne, er det ofte ikke spurt om voldsovergrepers kjønn. Det vil si at det kan være en

del lesbiske som «før de kom ut» kan ha levd i voldelige forhold med en mann.

Den mest alvorlige og minst utbredte formen for partnervold er drap. I en studie fra USA der man har sammenlignet forskjellen i utbredelse av partnerdrap mellom lesbiske, homofile og heterofile par, fant man at raten for partnerdrap var tre ganger høyere blant homofile par enn heterofile par (Mize & Shackelford 2008:107–108). Estimater viste at raten for partnerdrap blant homofile er 63,72 per million per år, 21,25 blant heterofile par og 9,07 for lesbiske kvinnepar. En forklaring på forskjellen mellom homofile og lesbiske par er at drapsmannen oftest er en mannen. Drapsvåpenet som ble brukt varierte: homofile partnerdrapsmenn brukte oftere kniv enn heterofile partnerdrapsmenn som oftere brukte skytevåpen (Mize & Shackelford 2008:107). Forfatterne kan ikke si hva årsaken til forskjellene er, men spekulerer i om ikke høyere andel drap begått med kniv skyldes at slike drap begås i selvforsvar, siden kniver er lettere tilgjengelig og ikke krever planlegging på samme måte som drap begått med skytevåpen (Mize & Shackelford 2008:108). Vi kommer tilbake til sammenligning med heterofile for de andre voldstypene nedenfor.

Seksuell vold

Seksuell vold anses ofte som spesielt alvorlig, men kan innebære mange ulike handlinger som vil ha ulik påvirkning på offeret. En form kan være å vise pornografi som offeret misliker. Fysisk milde former for seksuell vold kan innebære kyssing og å holde partneren fast mot dens vilje. Mer alvorlig er det å voldta eller true partneren til uønskede seksuelle handlinger, å skade partneren mens de har sex, å tvinge partneren til å ha sex i offentlighet eller uten beskyttelse (noe som kan være svært alvorlig spesielt i homofile miljøer der HIV er mer utbredt enn i heterofile miljøer), og anal eller vaginal penetrering med en gjenstand mot partnerens vilje. En kan også utsettes for seksuelle handlinger mens en sover eller er ruset og ikke kan ta noe valg om hvorvidt kontakten er ønskelig. I overgangen mellom fysisk og seksuell vold ligger fysisk vold mot kjønnsorgan som ikke er seksuelt motivert. En særegen form for seksuell vold blant lhb kan være at de blir presset til å ha sex under påskudd av at en må «bevise» orienteringen sin (Bornstein et al. 2006).

Antallet rapporterte erfaringer med å ha bli utsatt for seksuelle former for vold fra partner en eller annen gang i voksenlivet, varierer fra tre (Messinger 2011) til 30 prosent (Oringher & Samuelson 2011). Generelt er det noe flere homofile enn lesbiske som rapporterer å ha blitt utsatt for seksualisert vold fra en partner noen sinne. I en studie finner man at hele 45 prosent av lesbiske og 57 prosent av homofile har vært utsatt for seksuell tvang fra en partner av samme kjønn (Lisa K. Waldner-Haugrud & Gratch 1997:92). Det som kjennetegner denne studien er at de har inkludert variabler som kyssing og beføling, det vil si at de har brukt en videre definering av seksualisert vold i sin operasjonalisering enn det man har brukt i de andre studiene. Når det gjelder bifile finner man at langt flere kvinner (16 %) enn menn (3 %) rapporterer om at de har opplevd seksuell vold fra en partner i løpet av sitt voksne liv (Messinger 2011). To av de sju transkjønnede i Turell sin studie hadde noen sinne opplevd seksuell vold fra en partner (Turell 2000).

De fleste studiene av lesbiske, homofile, bifile og transpersoner utsatt for vold i nære relasjoner, er gjennomført i USA, et land som på mange måter skiller seg fra Norge. Vi vil derfor nevne spesielt en svensk studie (Holmberg, Stjernqvist & Sörensen 2005). Studien rekrutterte 2013 personer via medlemsbladet til RFSL som er den svenske foreningen for lhbt-personer. Av de som levde i en relasjon på det tidspunktet studien ble gjennomført, rapporterte 17 prosent av de homofile, 7 prosent av de lesbiske, 4 prosent av biseksuelle kvinner og 2 prosent av de bifile mennene at de ble utsatt for seksuell vold av sin nåværende partner.

Oppsummert viser disse studiene at lesbiske, homofile og bifile som gruppe ikke er skjermet fra å bli utsatt for vold i nære relasjoner. Men som variasjonene i tallene fra ulike studiene viser, så er det vanskelig å si eksakt hvor utbredt fenomenet er. Om slike prevalensstudier om lhbt-personers utsatthet for vold i nære relasjoner skriver Irwin treffende at «mens variasjonene i estimater på vold i nære relasjoner på tvers av [ulike studier] er alt for stor til å være brukelige, slår [studiene] likevel klart fast at mishandling i lesbiske, homofile og bifile forhold forekommer» (Irwin 2008:201).

Oversiktsartikler om prevalens

Den store variasjonen i utbredelse fra studie til studie gjør det vanskelig å gi et bilde av hvor mange det egentlig er innenfor hver gruppe som opplever de

ulike formene for partnervold. Noen studier har forsøkt å samle kunnskapen om utbredelse på en måte som kan fjerne noe av usikkerheten ved tallene som stammer fra metodeproblemer. Når flere studier sammenlignes, dempes blant annet effekten av eventuelle skjeve utvalg og operasjonaliseringsvariasjoner mellom de enkelte studiene. Her dukker imidlertid et annet problem opp: Om mange nok studier skal inkluderes må også definisjonene av de ulike typene vold være brede. Med andre ord forsvinner en del nyanser som enkeltstudier har plukket opp.

En metaanalyse basert på 5 til 38 studier om utsatthet for vold fra familiemedlemmer (familievold) blant lesbiske, homofile og bifile, fant at 40 prosent hadde opplevd verbal vold, 33 prosent fysisk vold, og 28 prosent seksuell vold. Verbal vold var hyppigst rapportert i studier som kun besto av mannlige respondenter. Forskerne mener dette tyder på at homofile og muligens bifile menn er mer utsatt enn lesbiske for verbal vold fra familiemedlemmer. Her er det imidlertid ikke spesifisert hva vold i nære familierelasjoner inkluderer, det vil si om det handler om partnervold og/eller vold fra foreldre eller søsken. Der lhb er sammenlignet med heterofile finner man at lhb er noe mer utsatt for både verbal, fysisk og seksualisert vold (Katz-Wise & Hyde 2012).

I en annen oversiktsstudie der forskerne kun fokuserer på seksuell vold, har man slått sammen kategoriene homofile og bifile menn, og lesbiske og bifile kvinner (Rothman et al. 2011). Deretter har de sett på medianutbredelsen blant de totalt 75 relevante studiene de fant. Dvs. at de sorterer studiene fra lavere til høyere utbredelse. Medianen er da utbredelsen i den studien som blir liggende i midten av denne rangeringen. De fant at medianutbredelsen for seksuell vold overfor homofile og bifile menn var 12,1 prosent og 12,6 prosent overfor lesbiske og bifile kvinner (Rothman et al. 2011:60). De etterspør flere studier som sammenligner heterofile og lhb på dette området, men hevder, uten å oppgi tall, at den eksisterende litteraturen tyder på at lesbiske, homofile og bifile er mer utsatt for seksualisert vold enn heterofile når alle typene seksuell vold er tatt med i betraktningen.

VARIASJON INNAD I LHBT-GRUPPEN, OG MELLOM LHBT-PERSONER OG HETEROFILE

Variasjonen i utbredelse mellom de ulike studiene kan enklere forstås når de sammenlignes med tilsvarende tall for heterofile. Flere studier har samlet inn data fra både heterofile og lhb på samme måte og fra samme populasjon, og deres tall for utbredelse i de ulike gruppene er derfor sammenlignbare.

Flere slike studier finner at forskjellen i utsatthet for vold i nære relasjoner mellom lhb og heterofile ikke er særlig stor, men lhb synes å være noe mer utsatt enn heterofile. I en studie av generell voldsutsatthet blant kvinner i USA (n=1793), var lesbiske og bifile kvinner (n= 42) signifikant mer utsatt enn andre kvinner. Når det gjaldt fysisk vold fra partner, som var den eneste formen for partnervold de målte, fant de imidlertid ingen forskjell mellom heterofile og lesbiske kvinner (Moracco, Runyan, Bowling & Earp 2007). I en studie av ulike former for partnervold finner Renner og Whitney ingen signifikant forskjell mellom de homofile, lesbiske og bifile (slått sammen i en gruppe) og heterofile når det gjelder ulike former for partnervold – trusler, fysisk, seksuell og skade (Renner & Whitney 2010).

Andre studier finner større og signifikante forskjeller. Messinger (2011) finner at voldsforekomst blant homofile og bifile av begge kjønn er nesten dobbelt så høy som blant heterofile. Det er imidlertid liten rapportert forskjell mellom lesbiske og heterofile kvinner. Når Messinger kontrollerer for faktorer som kjønn, alder, inntekt, utdanning og etnisitet, finner han at det å være homofil eller bifil i seg selv er det som øker risikoen for å bli utsatt for partnervold. Dette betyr at forskjellen i sammensetningen av gruppene ikke kan forklare forskjellen mellom heterofile og homofile og bifile av begge kjønn. Risikoen synes å være størst når det gjelder psykiske former for vold («verbal» og «kontrollerende») (Messinger 2011:2235, 2237). På bakgrunn av disse funnene mener han å finne støtte for sin hypotese om at det å være homofil eller bifil er en «signifikant predikator» for partnervoldviktisering (Messinger 2011:2231, 2235).

Til forskjell fra Messinger, finner Balsam og kolleger at også det å være lesbisk øker risikoen for ulike former for partnervold, og de skriver blant annet at «i motsetning til myter og stereotyper, er lesbiske forhold ikke noe trygt fristed fra fysisk vold» (Balsam et al. 2005:484). Ett spesielt funn som Balsam og kolleger kaller «alarmerende», er at mer enn dobbelt så mange

lesbiske og bifile kvinner som heterofile kvinner oppgir å ha blitt voldtatt – og i 80–85 prosent av tilfellene oppgis voldtektsutøver å være en mann (Balsam et al. 2005:480, 483, 484), se også (Tjaden et al. 1999). I en stor studie med et tilfeldig utvalg, fant Conron og kolleger at bifile kvinner hadde vært signifikant mer utsatt for fysisk partnervold enn heterofile kvinner, mens de ikke fant en tilsvarende signifikant forskjell mellom homofile og bifile menn, eller mellom homofile/lesbiske og heterofile (Conron et al. 2010:1958). Funnene i disse to studiene kan på den ene siden indikere at lesbiske og bifile kvinners utsatthet for seksuell vold er koplet til heterofile parforhold. Det vil si at deres status som lesbisk/bifil kan synes å gjøre dem ekstra sårbare for å bli utsatt for vold av mannlige partnere. På den annen side kan det bety at kvinner som i utgangspunktet seksuelt orienterer seg mot det annet kjønn og som erfarer vold fra heterofil partner, endret sin seksuelle orientering. Det vil si at erfaring med vold i heterofile forhold leder til lesbisk orientering og en preferanse for samkjønnede parforhold.

Nowinski og Bowen har gjennomført en oversiktsstudie hvor de finner at i studier der partnervold er målt uten tidsbegrensning, det vil si der respondentene har svart på om de *noen sinne* har blitt utsatt for vold, så viser resultatene at homofile har opplevd mer fysisk og seksuell vold sammenlignet med heterofile menn. Det er ingen forskjell mellom heterofile og homofile når det gjelder erfaringer med psykisk partnervold. Ser en derimot på studier hvor rapporteringen er begrenset til utsatthet for vold i løpet av det siste året, så finner de at homofile rapporterer *mindre* vold enn heterofile menn, enten det handler om fysisk, psykisk og seksuell vold (Nowinski & Bowen 2012:39).

Sett under ett tilsier funnene fra de ulike studiene at både lesbiske, homofile, bifile og heterofile utsettes for vold i nære relasjoner. Som enkelte av studiene referert peker på kan det også være at lhb er noe mer utsatt for noen former for vold i nære relasjoner på grunn av sin status som lhb.

SKADER

Kanskje ikke overraskende er det en klar sammenheng mellom det å være utsatt for vold og det å ha tatt skade av det. I en studie av 186 homofile og bifile menn, undersøkte Bartholomew og kolleger skader hos de som oppgav å ha blitt utsatt for fysisk vold (41 %) og/eller seksuell vold (10 %) noen

sinne. Blant de voldsutsatte oppga 41prosent at de hadde opplevd smerter dagen etterpå som en konsekvens av volden, 17 prosent hadde brukket eller forstuet noe som en konsekvens av volden, og like mange gikk til legen for det (Bartholomew, Regan, White, et al. 2008). I studien pekes det på hvordan dette kan indikere at den fysiske volden som utøves ikke nødvendigvis er så alvorlig at den krever legehjelp, selv om det å bli utsatt for fysisk vold kan ha større psykiske enn fysiske skader (se også Stanley, Bartholomew, Taylor, Oram & Landolt 2006:37).

En studie der man har sammenlignet skader som følge av partnervold blant henholdsvis lesbiske, homofile og transpersoner og heterofile, fant man at heterofile oftere rapporterte om skader enn lesbiske, homofile og bifile kvinner. Blant kvinner som hadde vært utsatt for vold rapporterte 8 prosent av lesbiske og bifile kvinner og 11 prosent av heterofile kvinner at de hadde blitt skadet av volden de hadde vært utsatt for siste år. Blant mennene utsatt for vold siste år, rapporterte 7 prosent av de homofile, 10 prosent av de heterofile og hele 17 prosent av de bifile mennene at de hadde blitt skadet av volden. Bifile menn synes derfor å være særlig utsatt for skade. Når forskerne sammenlignet lhb som helhet med heterofile, siste år eller noen sinne, fant de imidlertid at forskjellene ikke var signifikante (Balsam et al. 2005:280–282).

Når det gjelder langtidskonsekvensen av partnervold, er det få av de studiene som vi har sett på som kan si noe om dette. En studie som har undersøkt dette blant homofile og bifile menn, fant at det var en korrelasjon mellom å ha problemer som depresjon og alkohol- og narkotikamisbruk og det å ha blitt utsatt for en eller annen form for partnervold (Houston & McKirnan 2007). Studien kan imidlertid ikke si noe om det er partnervolden som forårsaker disse problemene, eller om det er andre forhold som forårsaker både partnervolden og helseproblemene (en såkalt spuriøs effekt).

KJØNNET PÅ DEN SOM UTØVER VOLDEN

Det er ikke uvanlig at homofile og lesbiske har erfaringer med å ha vært i forhold med en av motsatt kjønn. Fordi ikke alle studier har spurt om eller oppgir kjønn på voldsutøver vet vi ikke om lesbiske, homofile og bifile utsatt for partnervold er utsatt for dette av en heterofil eller en lesbisk, homofil eller bifil partner. Som Rothman og kolleger kommenterer i en

oversiktsartikkel om seksuell vold i nære relasjoner blant lhb: «Det kan ikke forutsettes at overgriperen i [seksuell partnervold] var en [lhb] partner; det er mulig at majoriteten av [lhb-]individer som rapporterer å noen sinne ha erfart [seksuell partnervold] ble viktimitisert av en seksualpartner av motsatt kjønn» (Rothman et al. 2011).

Noen studier om lhb-personers utsatthet for vold i nære relasjoner har spurt om voldsutøvers kjønn. I Tjaden og kolleger (1999) sin studie fant de at over dobbelt så mange lesbiske hadde blitt utsatt for fysisk vold fra en mannlig partner som fra en kvinnelig. Blant homofile var det en liten overvekt som var utsatt for fysisk vold fra en mannlig partner sammenlignet med en kvinnelig partner. Et interessant funn i denne studien er at flere lesbiske (11 %) enn heterofile (4,3 %) kvinner oppgir å ha blitt voldtatt av en mannlig partner. Også Balsam og kolleger (2005) finner at lesbiske og bifile kvinner oftest utsettes for seksuell partnervold fra menn. Når det gjelder fysisk partnervold er det derimot variasjoner. Av bifile kvinner som oppgir å ha opplevd fysisk partnervold, svarer 72 prosent at voldsutøver var en mann, mens 83 prosent av lesbiske som har vært utsatt for fysisk vold, oppgir at voldsutøver var en kvinnelig partner. Blant homofile er det oftest en mannlig partner som er voldsutøver. Når det gjelder bifile menn, er bildet imidlertid mer broket; 56 prosent av de som oppgir å ha bli utsatt for fysisk partnervold svarte at voldsutøver var en mannlig partner, mens hele 69 prosent svarte at de har vært utsatt for fysisk vold fra en kvinnelig partner (Balsam et al. 2005:483).

De overnevnte funnene understøttes av en nyere studie som viser at lesbiske og homofile kan utsettes for vold både av kvinnelige og mannlige partnere, og noen har erfaringer med å bli utsatt for vold i partnerskap både med menn og kvinner. Carvalho og kolleger fant at blant lesbiske svarte 17 prosent at de var blitt utsatt for en eller annen form for partnervold fra en annen kvinne, 12 prosent fra en mann, og 8 prosent svarte at de hadde blitt utsatt for partnervold fra en partner av hvert kjønn. Blant homofile svarte 18 prosent at de hadde vært utsatt for partnervold fra en annen mann, 2 prosent fra en kvinnelig partner, og 5 prosent hadde partnervoldserfaringer med begge kjønn (Carvalho et al. 2011).

De overnevnte studiene er fra USA, i norsk sammenheng kan det være mer relevant å se på nordiske forhold som på samfunnsnivå har hatt en mer liberal politikk overfor homofile enn i de fleste andre land. I en svensk studie om utsatthet for partnervold blant lesbiske, homofile og bifile, fant man at blant homofile som hadde opplevd vold så svarte 91 prosent at voldsutøverne hadde vært en mannlig partner. Blant lesbiske svarte 73 prosent at voldsutøveren var en lesbisk partner. Av de 24 bifile kvinnene som var utsatt for partnervold, oppga 10 at voldsutøver var deres mannlig heterofil partner, 6 svarte at de var blitt utsatt for vold av en lesbisk partner og 6 at de var utsatt for vold av en bifil kvinnelig partner. Av de totalt 8 bifile mennene som hadde opplevd partnervold, var 6 utsatt for det fra en homofil partner og 2 fra en heterofil kvinne (Holmberg et al. 2005:66, 69, 72, 74). Disse funnene tyder på at lesbiske og bifile kvinner kan ha høyere risiko for å bli utsatt for voldsutøvelse fra partnere av motsatt kjønn.

KAN MAN SI NOE OM UTBREDELSE I NORGE?

Det finnes foreløpig ingen studie fra Norge som gir noe godt grunnlag for antakelser om utbredelse av vold i nære relasjoner overfor voksne lesbiske, homofile, bifile og transpersoner her til lands¹. Den eneste grundige norske studien vi har funnet undersøkte voksnes erfaringer med partnervold i lesbiske forhold basert på kvalitative intervjuer, og er derfor ikke egnet til å si noe om utbredelse (Hesselberg 2011). På bakgrunn av de gjennomgåtte studiene er det slik vi ser det imidlertid ingen grunn til å anta at det er *store* forskjeller i utbredelse av vold i nære relasjoner mellom lhb og heterofile i Norge. Vi kan ikke anta at lhb i Norge er spesielt mer utsatt enn heterofile for vold i nære relasjoner, men det er heller ingen god grunn til å tro at de er mindre utsatt.

¹ Det er gjort to Norske studier om ungdom, og hvor man har sett på utsatthet for vold blant ungdom med ulik seksuell orientering (Hegna, K. (2009) Overrapportering av vold. Betydningen av spørsmålsformuleringer i to undersøkelser om vold blant unge i Oslo 2006, *Tids. for ungdomsforskning*, 9, 1, 91-100 Stefansen, K., Hegna, K., Valset, K., von Soest, T. and Mossige, S. (2009) Vold mot "homofil" ungdom. Forekomst og fortolkning, *Sosiologi i dag*, 39, 2, 43-71.), jfr. Rapportens innledende kapittel.

Andre funn fra kvantitative studier

KORRELASJON MELLOM TYPER VOLD

For å estimere utbredelse av vold kan vi ikke bare legge sammen prosentene som angir utbredelse, dette fordi en og samme person kan være utsatt for flere ulike former for vold. Det er funn i enkelte studier som tyder på at det er en relativt høy korrelasjon mellom det å bli utsatt for ulike typer vold. Det vil si at mange av de som utsettes for fysisk vold også utsettes for psykisk partnervold (Bartholomew, Regan, White, et al. 2008). Messinger finner også signifikante korrelasjoner mellom fysisk og verbal vold ($r = .26$) og fysisk og seksuell vold ($r = .21$) for gruppen lhb i utvalget. Begge korrelasjonene er imidlertid høyere i den heterofile delen av utvalget (Messinger 2011:2235). I en studie hvor man analyserte forholdet mellom utsatthet for verbal, fysisk og seksuell vold, fant man at 31 prosent av de som var utsatt for partnervold hadde erfart to av voldsformene, mens 23 prosent hadde blitt utsatt for alle tre voldsformene (Houston & McKirnan 2007:685).

FREKVENS

Om voldsutøvelse skjer en eller flere ganger i et parforhold kan ha betydning for om parforholdet skal karakteriseres som voldelig eller ikke – for eksempel om det er snakk om en enkelt voldsepisode forårsaket av spesielle omstendigheter, eller systematisk voldsutøvelse. Studier som har spurt respondentene om antall opplevde voldsepisoder, viser at majoriteten av de som svarer at de har vært utsatt for partnervold, har opplevd dette en eller to ganger, men et stort mindretall har opplevd partnervold tre eller flere ganger (Eaton et al. 2008; Henderson 2003). Disse funnene tilsvarer de man finner i studier av heterofile (Renner & Whitney 2010). Dette innebærer at langt de fleste opplever å bli utsatt for vold fra en partner (oftest psykisk) en til to ganger, men for en god del er voldsutøvelse et tilbakevendende problem.

Studier viser også at mange av de som utsettes for vold, har slik erfaring i flere forhold. I en studie om lesbiske, homofile og bifiles erfaringer med vold i nære relasjoner, oppga hele 53 prosent at de hadde erfaring med partnervold i to eller flere forhold (Turell 2000:288). En annen studie fant at dette gjaldt 28 prosent av respondentene (Henderson 2003). Det kommer imidlertid frem i enkelte studier at voldserfaringer kan innebære at man både

er utøver og offer for vold. Det vil si at det ikke nødvendigvis er slik at de som erfarer vold i flere forhold har gått fra det ene forholdet til det neste og kun vært offer for vold i dem alle – de kan også selv ha utøvd vold. Erfaring med vold i flere forhold må også ses i sammenheng med risikofaktorer som rus, stress og barndomserfaringer, som vi kommer tilbake til senere.

GJENSIDIG VOLD OG UKLARE ROLLER

Det er lett å tenke at vold i nære relasjoner handler om en part som utøver volden og en som er offer for den. En slik forestilling kan forsterkes på bakgrunn av prevalensstudier, som vanligvis ikke spør respondenten om de både er utøvere og offer for voldelige handlinger. At mange studier ikke spør om dette kan tyde på at forestillingen om at vold i nære relasjoner alltid går en vei, er utbredt også blant forskere (for eksempel Eaton et al. 2008; Houston & McKirnan 2007; Tjaden et al. 1999). Denne forestillingen stemmer imidlertid dårlig med funn fra studier som har inkludert begge spørsmål. I en norsk studie om partnervold blant heterofile fra 2005, skilte forfatterne mellom «slagsmål», som gjensidig voldelige episoder med to «deltakere», og «vold» som går en vei – fra utøver til offer (Haaland et al. 2005:91–93).

I Oringher og Samuelson (2011) sin studie av homofile oppgav tre prosent av alle spurte at de hadde blitt *utsatt* for fysisk partnervold, mens hele 25 prosent oppgav at de *både* hadde *utøvd* og blitt *utsatt* for partnervold. For seksuell vold er tilsvarende tall hhv. 10 og 30 prosent. Når de slo i sammen alle voldstypene, oppga 9 prosent at de kun var offer mens 43 prosent oppga å være både offer og utøver (Oringher & Samuelson 2011:71). Bartholomew og kolleger finner i sin studie en enda sterkere samvariasjon mellom det å være offer og utøver av vold (Bartholomew, Regan, White, et al. 2008). De fant at 68 prosent av de som oppgav noen sinne å ha hatt erfaringer med fysisk partnervold, både hadde blitt utsatt for og utøvd vold selv. Av de som hadde opplevd fysisk vold i sitt nåværende forhold, svarte 74 prosent at denne volden gikk begge veier. Forskerne var videre interessert i om denne gjensidigheten innebar at det var en slags balanse i voldsutøvelsen, eller om den ene parten likevel dominerte den andre ved å utøve mye mer vold. De fant at 68 prosent av de som erfarte gjensidig vold i sitt nåværende forhold,

utøvde og var offer for fysisk vold cirka like ofte, mens 20 prosent ble utsatt for vold i større grad enn de selv utøvde. For psykisk vold er gjensidigheten enda tydeligere. Av de som hadde opplevd psykisk partnervold noen sinne, svarte hele 97 prosent at voldsutøvelsen hadde gått begge veier. At det er en sterk korrelasjon mellom det å ha utøvd og blitt utsatt for partnervold, indikerer ifølge forskerne at det *ikke* er én part som øver mesteparten av volden og at den andre kun øver vold som gjengjeldelse eller i selvforsvar (Bartholomew, Regan, White, et al. 2008:633). I en kvalitativ del av den samme studien, fant de at voldelig selvforsvar var sjelden, og de konkluderer med at «Det var sterke bevis for en viss grad av gjensidighet i de fleste av de beskrevne parforholdene» (Stanley et al. 2006).

En tidligere studie med 52 homofile *par* fant videre at i de forholdene hvor volden var gjensidig, så ble det i snitt utøvd mer vold enn i de forholdene hvor kun en part utøvde volden. Dette gjaldt for både psykisk og fysisk vold, og forskjellene var statistisk signifikante (Landolt & Dutton 1997:351–352). Den samme studien fant også at respondenter med personlighetstrekk som disponerer for voldelig atferd søkte til hverandre; de havnet i forhold med partnere som lignet på dem på gitte personlighetsparametre (Landolt & Dutton 1997:351).

Funn om gjensidig voldelige relasjoner er ikke noe særegent for forhold blant lhbt-personer. I Renner og Whitney sin studie, som hadde et utvalg på totalt 4895, hvorav 101 respondenter var homofile og lesbiske, og 59 var bifile, oppga 54 prosent av alle som rapporterte erfaringer med partnervold at voldsutøvelsen gikk begge veier. 25 prosent svarte at de kun var offer for vold, og 21 prosent oppga at de kun var voldsutøvere. For den delen av utvalget som identifiserte seg som lhb, oppga en noe høyere prosentandel av de som hadde erfaring med vold i parforholdet at de både var utøvere og offer for vold (Renner & Whitney 2010). Videre har O'Keefe funnet at det som best kan forutsi både menn og kvinners utøvelse av vold i heterofile forhold, er om de selv har vært utsatt for partnervold (O'Keefe 1997).

Flere kvalitativt orienterte forskere har vært kritiske til tolkninger av denne typen kvantitative funn der respondenten oppgir å være både utøver og offer, som uttrykk for en type gjensidighet eller likeverdighet i voldsutøvelsen. West hevder at partnervold blant lesbiske sjelden er gjensidig, og

mener den bygger på en «myte om gjensidig partnervold» (West 2002). Voldelige lesbiske forhold består, i følge West, av en voldperson og et offer. Når en ser nærmere på «gjensidig voldelige forhold» vil en se at offeret både kan føle skam og skylde på seg selv, og en ser at offerets voldsbruk er forsøk på selvforsvar og ikke er utløst av ønske om å skade partneren. Voldspersonen, på den andre siden, kan dra fram disse episodene som egentlig er selvforsvar og bruke det som belegg for å posisjonere også seg selv som offer. Videre vil voldsutøver kunne tone ned sitt eget ansvar ved å legge vekt på at offeret provoserte henne. West peker på hvordan «gjensidig voldsutøvelse» egentlig peker hen mot en prosess der en av partene drar den andre inn i en voldelig relasjon. I kvantitative undersøkelser om voldsutsatthet vil overgriperne rapporterer at de er utsatt for vold, når det ofte egentlig handler om selvforsvar fra partnerens side.

Den kritikken West her kommer med av studier som ikke problematiserer «gjensidighet i voldsutøvelse», står i motsetning til den kritikk som har blitt reist mot forskning på vold i *heterofile* parforhold. Ristock kritiserer prevalensstudier om vold i heterofile parforhold for kun å ha vært opptatt av å forstå partnervold som bestående av to gjensidig utelukkende kategorier: «offer» og «voldsutøver» (Ristock 2003:331). Funn om gjensidig voldsbruk har bidratt til en mer nyansert forståelse av voldsutøvelse, og en mer forsiktig og åpen tilnærming i fortolkning av vold i parforhold og i forhold til hva som ligger i offer- og voldsutøverrollene (Bartholomew, Regan, Oram & White 2008; Bartholomew, Regan, White, et al. 2008; Haaland et al. 2005). Kritikk reist fra ulike posisjoner, som fra forskerne Ristock og West, har bidratt til en økt forståelse for at selv om skillelinjene mellom offer og voldsutøver ikke alltid er helt klare, så betyr ikke dette at begge er like ansvarlig eller er initiativtakere til voldsutøvelsen (Irwin 2008:209; Ristock 2003; West 2002). Når det gjelder fortolkning av vold i lesbiske par, så synes det å by på noen særegne utfordringer. Ristock har intervjuet profesjonelle som jobber med ofre for partnervold. I følge informantene kunne det by på problemer å skille mellom offer og utøver i lesbiske parforhold, fordi de ikke kunne støtte seg på tradisjonell kjønnsrollefordeling der mannen oftest er voldsutøver. De fortalte også om hvordan den som utøvde vold kunne føle seg utsatt for vold og derfor ikke ønsket å ta ansvaret for egen voldsutøvelse,

og om voldsutsatte som følte seg ansvarlige for partnervolden og som identifiserte seg som utøver (Ristock 2003:337). Ristock gjør imidlertid oppmerksom på at «gjensidig mishandling» er et problematisk begrep fordi den kan lede til en antakelse om at det er «symmetri i et forhold med lik makt, motivasjon og intensjon om å skade, selv i de tilfeller der informantene beskriver noe annet» (Ristock 2003:336). Om en heller forsøker å se på dynamikken i det enkelte voldelige forholdet, kan «gjensidighet» være svært ulik mellom de enkelte forhold og mellom ulike voldsepisoder innen det enkelte forholdet. I noen episoder kan det være snakk om selvforsvar, i andre kan det være ønske om hevn, i andre igjen kan gjengjeldelsen komme mot slutten av forholdet, hvor vedkommende som inntil da har vært mest utsatt for volden gir opp og avslutter forholdet gjennom en enkelt voldsepisode (Ristock 2003). I sin norske studie av vold i heterofile parforhold, viser Haaland og kolleger til hvordan det kan være hensiktsmessig å skille mellom å ha (noe) ansvar for volden og å ha hatt mulighet til å unngå at volden finner sted, noe som gir flere kategorier av «deltakelse» mellom ytterpunktene offer og utøver (Haaland et al. 2005:96–97). Med andre ord finnes det en kompleks virkelighet bak tallene om «gjensidig vold» som begrepet om gjensidighet ikke plukker opp, noe som viser oss viktigheten av en prosessuell (utvikling av vold i parforholdet over tid), kontekstuell (bakgrunnen for voldsutøvelse og sammenhengen den inngår i) og konkretisert (karakteristika ved voldsutøvelsen, hva og hvem som utløser voldsbruk) tilnærming i studier av vold i parforhold.

Ristock problematiserer også hvordan offerrollen – det vil si oppfattelsene av at et offer for vold alltid er helt uskyldig – gjør det vanskeligere for de som utsettes for vold å oppfatte seg som nettopp et offer. Forhold som kan gjøre det vanskelig å definere seg selv i en offerposisjon er hvis man for eksempel har ytt aktiv motstand, eller tenker at man har sagt eller gjort noe som har fremprovosert volden. Anvender man et for kategorisk skille mellom offer og utøver kan det bidra til å forhindre at den som utsettes for vold ser hvordan dynamikken i forholdet tilsier at han eller hun bør oppfatte seg selv som offer (Ristock 2003:336). En konsekvens av å ikke definere seg som offer, er i følge Ristock at man unnlater å oppsøke hjelp.

Kunnskap om at vold kan utøves gjensidig og om at rollene kan være uklare, er spesielt viktig å være klar over for personer som på en eller annen måte får en rolle som meglar. Konsekvensene kan ellers bli at megleren tar, reelt eller tilsynelatende, en av partenes parti, eller lar en av partenes versjon bli den definerende.

For forskere er disse nyanseringene av offer- og voldsutøverkategoriene viktig fordi det betyr at en ikke kan dra slutninger om partnervold basert på studier av kun de som søker hjelp eller på en annen måte identifiserer seg som offer (Oringher & Samuelson 2011).

Det er samtidig viktig å poengtere at i langt fra alle forhold er volden gjensidig, og at mange ikke gjengjelder volden. Mange ofre for voldsutøver tar også på seg ansvaret for «å gjøre det godt igjen». Donovan og kolleger fant, for eksempel, at en del som ble utsatt for fysisk og psykisk vold svarte at de jobbet for «å gjøre partneren glad», «slutte å gjøre feil» eller få partneren til «å føle seg elsket/ønsket» (Donovan, Hester, Holmes & McCarry 2006). Tilsvarende kan voldsutøver gå botsgang i etterkant av voldsepisoden for eksempel i form av å be om unnskyldninger, noe som kan forklare hvorfor voldelige forhold kan vare ved også etter én eller flere voldsepisoder.

Forklarende og korrelerende faktorer/risikofaktorer

Etter nå å ha gått igjennom studier om forekomst av vold i parrelasjoner blant heterofile, lesbiske, homofile, bifile og i noen grad transpersoner, skal vi se nærmere på studier som kan fortelle mer om ulike faktorer som øker lhbt-personers voldsutsatthet. Hvorvidt seksuell orientering eller kjønnsidentitet har betydning for voldsutsatthet er et av de spørsmålene som berøres. Vi skal se på faktorer som man vet har sammenheng med vold i nære relasjoner i befolkningen generelt og undersøke hva studier sier om lhbt-personer i denne sammenheng. Vi kommer også inn på om det er noe ved lhbt-personers særlige livssituasjon, for eksempel at de er en minoritet, som kan ha betydning for voldsutsatthet.

ALDER

Generelt finner studier av heterofile at forekomsten av partnervold synker med alderen, det vil si at unge har økt risiko for å bli utsatt for vold (Capaldi, Knoble, Shortt & Kim 2012:241; Haaland et al. 2005:61–65). I majoriteten

av de studier der man har undersøkt voldutsatthet blant lhbt-personer og sett på betydningen av alder, finner man i liten grad en slik sammenheng (Bartholomew, Regan, Oram, et al. 2008:351–352 og 358; Eaton et al. 2008:700–701; Houston & McKirnan 2007:686). I Bartholomew og kolleger sin studie av homofile fant de en svak tendens til at utsatthet og utøvelse av psykisk vold minsket med økende alderen.

Andre studier finner en sterkere sammenheng. Greenwood og kolleger undersøkte forekomst av multippel voldsutsatthet blant homofile. Det vil si om de var utsatt for to eller tre av voldsformene fysisk, psykisk og seksuell vold. I sine analyser av ulike demografiske variable fant de at alder var den variabelen som korrelerte sterkest med partnervold. Det vil si at risikoen for å bli utsatt for multippel vold var størst blant den yngste alderskategorien og minst i den eldste: De under 40 år hadde seks ganger større sjanse for å bli utsatt for multippel vold enn de over 60 år, og de mellom 40 og 50 var fire ganger mer utsatt (Greenwood et al. 2002). Turell fant også at flere voldsformer var signifikant mer utbredt i de yngre alderskategoriene (Turell 2000:289). I en studie av lhbt-personer som hadde oppsøkt hjelp fordi de var utsatt for vold, fant forskerne at nærmere 40 prosent befant seg i alderskategorien 19–29 år, og 34 prosent var mellom 30 og 39 år. Man kunne tenke seg at forklaringen på denne aldersforskjellen handler om at yngre har mindre fordommer mot å oppsøke hjelp – det er blitt vanligere å snakke om vold. Det som imidlertid kom frem i denne studien, var at de voldsutsatte i den yngste alderskategorien også hadde dobbelt så stor sannsynlighet for å ha bli utsatt for vold som førte til alvorlig skade (Amezcuca et al. 2012). For å komplisere det hele ytterligere finnes det studier som viser svake tendenser i motsatt retning. En studie fant en veldig liten, men positiv, signifikant effekt av alder på utsatthet for partnervold, dvs. at det var flere av de eldre enn de yngre i utvalget som erfarte partnervold. Denne sammenhengen holdt selv når de kontrollerte for kjønn, type partnerforhold, utdanning og flere psykologiske variabler (Carvalho et al. 2011). En annen studie som ikke oppgir forskjellen mellom lhbt-personer og heterofile fant at det var eldre som utøvde volden, mens det ikke var noen aldersforskjell mellom de som ble utsatt for vold (Renner & Whitney 2010:99). I en metaanalyse hvor Katz-Wise og Hyde tok for seg studier som kunne si noe om ulike former for

viktimisering av lesbiske, homofile og bifile, ønsket de å undersøke betydningen av alder. Dette viste seg imidlertid å være langt mer komplisert enn de hadde sett for seg. De fant at studiene hadde brukt så vide alderskategorier at den planlagte inkluderingen av alder i metaanalysen ble umulig. Enda en kompliserende faktor er at mange studier spør om respondentene har blitt utsatt for vold *noen sinne*, og dette gjør det umulig å si noe om *når* den rapporterte volden ble erfart og dermed noe om alderen til offeret på det tidspunktet (Katz-Wise & Hyde 2012).

Som resultatene fra disse ulike studiene viser, er det uklart om alder har samme betydning med hensyn til risikoutsatthet for partnervold blant lhbt-personer som for heterofile (Nowinski & Bowen 2012:45).

En forklaring på at risikoen for å bli utsatt for partnervold minsker med alder, som trekkes frem i flere studier, er at en livsstil som assosieres med stabile og etablerte familieforhold minsker risikoen for partnervold. Løse forpliktelser som kjærestereelasjoner og samboerskap, øker risikoen for å bli utsatt for vold (Bartholomew, Regan, Oram, et al. 2008:354–355; Capaldi et al. 2012:258–260). Når voldsutøvelsen i lhbt-personers parrelasjoner ikke synker med alder tilsvarende heterofile parforhold, forklarer Bartolomew og kolleger dette med at homofile forhold, uansett alder, i praksis har lignet mer på heterofile samboerskap og kjæresteforhold. Det vil si en løsere tilknytning enn det ekteskap innebærer, og som heterofile inngår i når de blir eldre. På bakgrunn av dette fremsetter Bartolomew og kolleger den hypotesen at nye, kjønnsnøytrale ekteskapslover vil føre til reduksjon av partnervold blant lhbt-personer med alder, tilsvarende det man finner i studier av heterofile.

Å måle betydningen av alder for voldsutsatthet i studier av lhbt-personer, har vist seg vanskelig. En grunn kan være lesbiske, homofile, bifile og transpersoners alder når de går inn i sitt første forhold. Når sammenhengen mellom alder og partnervold ikke er så tydelig blant lhbt-personer som blant heterofile, kan dette skyldes at en del lhbt-personer kan bruke lang tid på å erkjenne sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet for seg selv og/eller overfor omgivelsene. En del lhbt-personer kan derfor ha erfaring fra heterofile forhold før de identifiserte seg som lesbisk, homofil, bifil eller transperson. Dette gir to konsekvenser for måling av voldsutsatthet og alder. For det første at heterofile parforhold etableres tidligere og den potensielle

volden kan bli utøvet allerede mot slutten av tenårene. Dessuten vil man i studier av yngre heterofile risikere å måle erfaringene til personer som «egentlig» ikke er heterofile, men som enda ikke har identifiserer seg som lhbt-person. For det andre er det en del lhbt-personer som ikke vil etablere seg i et forhold før de er relativt gamle, det vil si når de føler seg trygge nok til å erkjenne egen seksuell orientering overfor seg selv og omgivelsene, og derfor aktivt kommer i kontakt med andre lhbt-personer. Den egentlige forklaringen handler da om at en del lhbt-personer ikke går inn i en parrelasjon hvor de er åpne om eller som «svarer til» deres seksuelle orientering eller kjønnsidentitet før de er eldre. En annen grunn til sen etablering i parrelasjon kan også være at en del kan ønske å leve ut sin seksualitet før de etablerer seg. Det vil si at de føler seg fri, og når de etablerer seg er de trygge på seg selv og sin seksualitet.

Identifisering av egen seksuell orientering vil derfor kunne gi seg utslag i statistikken som en forskjell mellom heterofile og lhbt-personer når man analyserer sammenheng mellom partnervold og alder. En annen kan være at de velger å etablere seg senere. I tillegg til slike faktorer synes det som om manglende konsensus blant forskere for hvordan en skal samle inn data om tidspunkt og tidsperioder gjør det vanskelig å analysere forholdet mellom alder og parternvold blant lhbt-personer.

SOSIOØKONOMISKE FAKTORER

Internasjonalt viser forskning på partnervold blant heterofile at arbeidsledighet og lav inntekt er risikofaktorer for partnervold, mens utdanningsnivå synes å spille en mindre rolle (Capaldi et al. 2012:242–243). Disse funnene skiller seg noe fra funn gjort i en norsk studie om risikofaktorer for partnervold i heterofile parforhold. I studien fant forskerne at arbeidsledighet, ulike former for støtte fra det offentlige, å oppfatte seg som relativt fattig, og det å ha lav utdanning, ga økt risiko for partnervold (Haaland et al. 2005:68–70).

Flere studier av homofile finner lignende sammenhenger mellom det å skåre lavt på sosioøkonomiske variabler og utsatthet for, og utøvelse av, partnervold. Greenwood og kolleger finner at deres homofile respondenter med utdanning tilsvarende mastergradsnivå eller høyere hadde «betydelig mindre sannsynlighet for å erfare alle former for partnervold». Et litt kuriøst

funn var at de fant at de som jobbet deltid hadde 35 prosent lavere sannsynlighet for å erfare alle former for partnervold sammenlignet med de som jobbet fulltid (Greenwood et al. 2002:1965). Også Houston og McKirnan, som har gjort en studie av homofile og bifile menn, fant at de med høyest sosioøkonomisk status har minst sannsynlighet for å rapportere om partnervold (30 %) sammenlignet med de som ligger på midten (34 %) og de som skårer lavest (36 %) på sosioøkonomiske indikatorer. Denne forskjellen holdt seg også etter at de hadde kontrollert for alder og etnisitet. Forskjellene er ikke store, men de er signifikante (Houston & McKirnan 2007:686). Bartholomew og kolleger finner at både lav inntekt og lav utdanning korrelerer med både utøvelse og utsatthet for fysisk partnervold. Når det gjelder psykologisk partnervold, fant de imidlertid at lav utdanning korrelerer med utøvelse, men ikke for å bli utsatt for slik vold (Bartholomew, Regan, Oram, et al. 2008:352). At det kan være en sammenheng mellom sosioøkonomisk status og bakgrunn og det å utøve vold mot partner, understøttes av en studie blant homofile gjort av McKenry og kolleger. Når de sammenlignet familiebakgrunnen til de som utøvte vold og de som ikke gjorde, fant de at voldsutøverene skåret signifikant lavere på sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler sammenlignet med de som ikke utøvde vold (McKenry, Serovich, Mason & Mosack 2006:239).

Sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og voldserfaringer er imidlertid ikke entydig. I en studie fant forskeren at de med høy lønn noe oftere enn de med lav lønn rapporterte om at de hadde vært utsatthet for trusler, seksuell, fysisk og økonomisk vold. Forskeren har ingen forklaring på denne sammenhengen annet enn at høy inntekt gir økt mulighet for utnyttelse (Turell 2000). I en studie av lesbiske fant forskerne ingen forskjell i utdanningsnivå mellom de som hadde erfart partnervold og de som ikke hadde det. Når de så på lønn, fant de derimot at det var færre som hadde erfart partnervold i den laveste lønnsgruppa, sammenlignet med de i den mellomste lønnsgruppa (Eaton et al. 2008). En annen studie av lhbt-personer finner ikke at lønn har betydning for partnervold. Det de derimot fant var at signifikant flere av de som rapporterte å ha vært utsatt for partnervold svarte at de hadde økonomisk gjeld (Browne 2007:26). Forskerne viser her til hvordan volden kan ha sammenheng med stress som er forårsaket av

økonomiske problemer. Partnervold kan også virke ødeleggende på jobben, med økt sykefravær og sviktende innsats – og slik bidra til at man får gjeld.

Grunnen til at man i studier av lhbt-personer i mindre grad finner sammenheng mellom sosioøkonomisk bakgrunn og voldsutøvelse enn i studier av heterofile kan ha sammenheng med at andre faktorer har større eller overskyggende betydning. For eksempel kan andre typer stressfaktorer spille inn, som det at man er en minoritet. Dette kommer vi tilbake til. En annen forklaring har sammenheng med metodiske utfordringer; studiene av lhbt-personer har ofte færre respondenter, og som ikke er rekruttert tilfeldig. Det kan bety at utvalgene kan bestå av personer med høyere utdanning og inntekt enn populasjonene for øvrig.

NARKOTIKA OG ALKOHOL

En gjennomgang av forskning på heterofile viser at det sannsynligvis er en sammenheng mellom alkohol- og stoffmisbruk og partnervold, men at den ikke er så sterk og robust som det lenge har vært antatt (Capaldi et al. 2012:257). Forfatterne mener dette kan skyldes en kobling mellom slikt misbruk og annen «problematferd». Det vil si at det er en opphopning av sosiale problemer som kan dukke opp i samme tidsrom hos enkelte individer og som kan gi seg uttrykk i konflikter med partnere. Alkohol- og stoffmisbruk kan derfor samvirke med andre problemfaktorer. Slike risikofaktorer kan være av spesiell interesse for de som ønsker å forstå og forebygge partnervold blant lhbt-personer, ettersom tidligere forskning i Norge har vist at alkoholforbruket blant lesbiske og homofile jevnt over er mye høyere enn i den øvrige befolkningen (Hegna, Kristiansen & Møseeng 1999). En kvalitativ studie av lesbiske som hadde vært i voldelige forhold peker også på hvordan utesteder er spesielt viktige møtesteder innen det lesbiske miljøet (McDonald 2012:640).

I en oversiktsartikkel fra 2011 ser Klostermann og kolleger på studier av forholdet mellom alkoholproblemer og partnervold blant homofile og lesbiske. De viser først til at mange studier har funnet at alkoholproblemer er en risikofaktor for partnervold i heterofile forhold. Deretter viser de til flere studier som finner at homofile og lesbiske som oftere drikker store mengder alkohol, har større sannsynlighet for å utvikle alkoholproblemer og mindre

sannsynlighet for å avstå fra å drikke, sammenlignet med heterofile (Klostermann, Kelley, Milletich & Mignone 2011). De argumenterer også for at alkoholproblemer øker sannsynligheten for partnervold så vel blant homofile som lesbiske. Belegget for dette er blant annet at Eaton og kolleger finner at partnervold blant lesbiske er assosiert med alkoholproblemer, samtidig som de i denne studien ikke utelukker at resultatet er tilfeldig (Eaton et al. 2008). At det kan være en sammenheng mellom alkohol og narkotikamisbruk og vold, understøttes imidlertid av en studie der man har sammenlignet lesbiske som utøver partnervold med de som ikke utøver slik vold. Her fant forskerne at en mye høyere andel av de som utøvde partnervold også misbrakte og hadde et avhengighetsforhold til alkohol og narkotiske stoffer (Fortunata & Kohn 2003). Bartholomew og kolleger fant videre at risiko for både utøvelse og utsatthet for partnervold øker med forbruk av både alkohol og stoff blant homofile (Bartholomew, Regan, Oram, et al. 2008). På den annen side fant McKenry og kolleger at lesbiske som *ikke* utøver partnervold drikker mer enn de som utøver vold (McKenry et al. 2006:239). At det kan være en sammenheng mellom det å ha blitt utsatt for vold og misbruk av narkotiske stoffer, finner Klitzman og kolleger indikasjoner på i en studie av homofile og bifile menn i New York, USA. De fant at over dobbelt så mange av de som brukte ecstasy hadde blitt utsatt for fysisk partnervold (Klitzman, Greenberg, Pollack & Dolezal 2002; for en liten oppsummering, se Nowinski & Bowen 2012:46).

Disse studiene viser at alkohol- og stoffmisbruk bidrar til episoder av partnervold, men de peker også i retning av at det å bli utsatt for partnervold øker faren for misbruk av alkohol og andre narkotiske stoffer (Cruz & Peralta 2001). I det første tilfellet vil en intervensjon som demper alkohol- og stoffmisbruket kunne bidra til reduksjon i partnervolden (Hellmuth, Follansbee, Moore & Stuart 2008), mens i det andre må en lete etter andre risikofaktorer ettersom misbruket da er en konsekvens av partnervolden.

STRESS GENERELT OG MINORITETSSTRESS

Stress kan øke risikoen for partnervold. Dette er kjent fra forskningen om voldsutsatthet i heterofile parforhold. For eksempel har man blant heterofile funnet at økonomiske problemer, omtalt som «financial stress» i den engelsk-

språklige litteraturen, er en risikofaktor for utøvelse av vold i nære relasjoner (Capaldi et al. 2012:244). I en studie av homofile og lesbiske, fant forskerne at de som oppga å ha utøvd vold skåret høyere på en generell test for stress forut for det siste året, sammenlignet med dem som svarte at de ikke hadde utøvd partnervold (McKenry et al. 2006).

Det er grunn til å tro at det å vokse opp og bo i samfunn preget av heteronormativitet – der heterofili, ofte implisitt, oppfattes som det normale og den forventede seksuelle orienteringen – innebærer en ekstra kilde til stress for personer som ikke definerer seg som heterofile. Lhbt-personer kan oppleve både å bli ansett som, og selv oppfatte seg som avvikende fra normalen. Heteronormativitet kan derfor føre til det som en del forskere betegner som «minoritetsstress» blant lhbt-personer. Minoritetsstress er en mangefasettert konstruksjon som inkluderer erfaringer relatert til ens seksuelle minoritetsstatus som: at man skjuler sin identitet, at man opplever identitetsforvirring, at man kan ha erfaring med og antakelse om at man vil bli avvist, erfaringer med diskriminering og av at individet selv tar opp i seg samfunnets fordommer mot lhbt-personer, ofte omtalt som «internalisert homofobi» (se bl.a. annet Lewis, Milletich, Kelley & Woody 2012). Flere studier finner støtte for at slike faktorer er en ekstra kilde til stress for lhbt-personer. Spesielt internalisert homofobi og opplevd diskriminering er assosiert med høyere nivå av opplevd stress, og er relatert til dårligere relasjonskvalitet. Internalisert homofobi er også assosiert med flere depressive symptomer, som medfører press på parrelasjonen, og stress som bidrar til økt risiko for selv å bli utsatt for og å utsette andre for partnervold (Lewis et al. 2012).

Bartholomew og kolleger fant at internalisert homofobi var assosiert med utøvelse, men ikke utsatthet for partnervold, og at denne assosiasjonen med utøvelse også holdt når det ble kontrollert for gjensidighet i partnervolden (Bartholomew, Regan, Oram, et al. 2008). Til forskjell fra denne studien finner andre forskere ingen sammenheng mellom internalisert homofobi og utøvelse av partnervold verken blant homofile eller lesbiske (Carvalho et al. 2011; McKenry et al. 2006). Det Carvalho og kolleger fant var en sammenheng mellom det å tro at man vil bli kategorisert som annerledes av omverdenen på grunnlag av seksuell orientering og utøvelse og utsatthet for partnervold (Carvalho et al. 2011:506–507). En annen studie fant at lesbiske

og bifile kvinner som oppga at de en eller annen gang hadde opplevd diskriminering på grunnlag av sin seksuelle orientering, oftere oppga å både ha blitt utsatt for og selv utøvd partnervold (Balsam & Szymanski 2005).

I en oversiktsstudie viser Lewis og kolleger til studier som finner at det å være i et forpliktende juridisk anerkjent forhold (ekteskap og lignende) synes å bidra til redusert minoritetsstress og økt psykisk velvære (Lewis et al. 2012). Tiltak som kan bidra til å redusere opplevelse av minoritetsstress handler både om samfunnsmessige endringer i form av tiltak som kan redusere diskriminering, og om å trygge enkeltindividene og øke deres mestringsevne. Sosial støtte fra personer man har en nær relasjon til, så vel som støtte fra nærmiljøet (bomiljø og jobb) bidrar til redusert stress. Funn fra studier av lesbiske indikerer imidlertid at det å være sammen med andre i samme situasjon er spesielt stressreducerende. Sosiale nettverk og møteplasser som klubber og barer er slike eksempler. En utfordring det blir pekt på når det gjelder sosiale nettverk, er at de lett kan bli «trange» og kan gi lite rom for åpenhet og individualitet da gruppen, av for eksempel lesbiske, som regel er veldig liten. Selv om man vet en del om sammenhengen mellom stress og vold i nære relasjoner, gjør forskerne oppmerksom på at man fremdeles vet lite om sammenhengen mellom faktorer som sosial støtte og mestring og utsatthet for vold i nære relasjoner (Lewis et al. 2012).

BARNDOM

Ulike negative erfaringer i barndommen kan øke risikoen for å utøve og bli utsatt for partnervold seinere i livet (Øverlien 2012). Når Tjaden og kolleger sammenlignet heterofile, homofile og lesbiske, fant de at de to sistnevnte gruppene hadde erfart betydelig mer fysisk vold, av ulik art, fra en voksen omsorgsperson enn de heterofile respondentene (Tjaden et al. 1999:420). Videre fant en studie av homofile på Puerto Rico en signifikant sammenheng mellom erfaringer med ulike former for familievold i barndommen og seinere erfaringer med partnervold (antakeligvis både som utøver og offer) (Toro-Alfonso & Rodriguez-Madera 2004). Bartholomew og kolleger har en noe mer nyansert analyse. De har undersøkt ulike voldserfaringer i barndommen og sett om det har betydning for erfaringer med vold i parforhold. De fant at fars vold mot mor bidro til økt risiko for å bli utsatt for psykisk vold fra partner. Der mor utøvde vold mot far fant de en

korrelasjon med det å bli utsatt for både fysisk og psykisk vold. Det som er påfallende i denne studien, er at mens det ikke er noen signifikant sammenheng mellom fars fysiske eller psykiske voldsutøvelse og seinere erfaringer med partnervold, så korrelerer mors vold mot respondenten som tenåring med både utsatthet og utøvelse av fysisk og psykisk partnervold seinere i livet (Bartholomew, Regan, Oram, et al. 2008). Landholt og Dutton finner noe lignende i sin studie av homofile. I deres studie er utsatthet for fysisk partnervold i voksen alder kun signifikant korrelert med ulike former for mors avvisning (inkludert vold), mens utsatthet for psykisk partnervold korrelerer med både mors og fars avvisning (Landolt & Dutton 1997). Dette kan altså tyde på at forholdet til mor i barndommen har mer å si for seinere erfaringer med partnervold enn forholdet til far. Også oppvekstfamiliens sosioøkonomiske status har betydning for erfaringer med vold i barndommen. I McKenry og kolleger sin studie fant de at det å ha vokst opp i en familie med lav sosioøkonomisk status var en risikofaktor for utøvelse av partnervold blant homofile (McKenry et al. 2006).

I en kvalitativ studie av førti lesbiske som hadde erfaringer med partnervold hadde halvparten opplevd ulike former for mishandling i barndommen. De fortalte at erfaringene fra barndommen gjorde at de ble lengre i et voldelig forhold, fordi de var mindre følsomme ovenfor partnervolden de ble utsatt for. De ga samtidig uttrykk for et intenst ønske om en bekreftelse fra den voldelige partneren, noe som de i sin tid ikke hadde fått fra foreldrene. På den andre siden mente de også at de lettere kunne forstå mønstrene i voldelig oppførsel. Andre fortalte at det var deres voldelige partner som hadde opplevd mishandling i barndommen, og at dette hadde gjort det vanskelig å forlate denne når volden begynte, fordi de følte sympati med partneren og skyldte på hennes barndomserfaringer (McDonald 2012). Fortunata og Kohn finner videre at halvparten av de som utøvet fysisk og psykisk partnervold i deres studie hadde vært utsatt for fysisk mishandling i barndommen – dobbelt så mange som de som ikke utøvde partnervold. Det var også flere partnervoldsutøvere som hadde opplevd seksuell mishandling i barndommen enn de som ikke hadde utøvd vold (Fortunata & Kohn 2003:561).

DET FØRSTE FORHOLDET

Det første ikke-heterofile forholdet har blitt identifisert i den kvalitative litteraturen som spesielt sårbart når det gjelder risikoen for å bli utsatt for vold blant lesbiske. Ristock beskrev dette først i en artikkel fra 2003, og seinere har flere bekreftet dette funnet i andre kvalitative studier (Donovan et al. 2006:13; Irwin 2008; Ristock 2003). En av grunnene det pekes på for hvorfor det første forholdet kan være preget av vold, er at de som nylig har anerkjent sin egen seksuelle orientering og identitet har blitt sammen med en eldre person som er mer etablert i det lesbiske miljøet. De eldre står for kontakten inn til miljøet for «nye» lesbiske. I disse studiene forteller ofrene at det var viktig for dem å være i et lesbisk forhold. Gjennom det får de bekreftelse på at de er lesbiske, samtidig som de blir introdusert for miljøet og får informasjon og opplæring i hvordan det er å være lesbisk. Slik ble de relativt avhengige av partneren og tolererte mye fra henne. Senere, etter at parforholdet var avsluttet, fortalte flere at den eldre ekspartneren gikk fra forhold til forhold med kvinner som nettopp hadde kommet ut eller identifisert seg selv som lesbiske, og at de var voldelige i forhold etter forhold. Det er uklart om det finnes slike forhold også blant homofile, men en svensk studie fant at «en forskjell mellom volds-personene var at eldre lesbiske utsatte en yngre partner [for vold] mens homofile oftere ble utsatt [for vold] av en yngre partner» (Jacobson, Holmberg, Stjernqvist & Sørensen 2008:31).

ETNISITET

Det er problematisk å generalisere funn om etnisitet i forskning fra andre land til Norge. Flere kvantitative studier har inkludert mål på etnisitet, og flere kvalitative studier har oppgitt etnisiteten til sine informanter (for eksempel Bornstein et al. 2006; Greenwood et al. 2002; McDonald 2012; Messinger 2011). Dette gjelder spesielt for forskjellen mellom den hvite majoritetsbefolkningen og svarte eller såkalte «hispanics» i USA, hvor de fleste studiene er gjennomført. Det er imidlertid store forskjeller på de sistnevnte gruppene og deres relasjon til majoritetsbefolkningen i USA og etniske minoriteter i Norge. «Hispanics» er til dels arbeidsinnvandrere fra ulike latinamerikanske land og dels etterkommere av mexicanere fra før flere mexicanske territorier ble innlemmet som stater i USA på midten av 1800-tallet, mens svarte for det meste er etterkommere av slavene som ble

importert fra Afrika for opptil 500 år siden. Til sammenligning har innvandringen av «nye» etniske minoriteter til Norge i all hovedsak skjedd fra 1970-tallet. Det er derfor ikke uten videre mulig å overføre funn om lhbt-personer med etnisk minoritetsbakgrunn i USA med, for eksempel, etterkommere av pakistanske arbeidsinnvandrere eller vietnamesiske flyktninger i Norge. Vi vil anta at det er betydelige forskjeller mellom etniske grupper i USA og Norge på en rekke variabler. Vi har derfor valgt å ikke gjengi funn fra disse USA-baserte studiene. Det finnes heller ingen norske studier om tema som vi kan rapportere funn fra.

VOLD I NÆRE RELASJONER I BARNDOM OG UNGDOMSTID

Det er vanskelig å studere forholdet mellom det å være lhbt-person og utsatthet for vold fra foreldre og/eller søsken i barndom og i ungdomstiden. Når og hvordan lhbt-personer kommer ut med sin seksuelle orientering i forhold til egen oppvekstfamilie varierer. Noen kommer tidlig ut. Andre venter med å uttrykke sin seksuelle orientering, og gjerne etter å ha flyttet hjemmefra. De som kommer ut i ungdomstiden kan ha konflikter med foreldre om dette. Men man kan ikke uten videre anta at det er noen bestemt sammenheng mellom det å identifisere seg som lhbt-person og det å ha blitt utsatt for vold i familien en vokser opp i. For eksempel finner Tjaden og kolleger at flere lesbiske og homofile enn heterofile, har erfaringer med ulike former for misbruk i barndommen (Tjaden et al. 1999). En kan likevel ikke slutte fra dette at det å være lhbt-person gjør en mer utsatt for vold fra søsken og/eller foreldre, siden volden i mange tilfeller vil ha skjedd før offeret identifiserte seg som lhbt-person. For å kontrollere for dette har Balsam og kolleger sammenlignet et utvalg lhb med søsknene deres (Balsam et al. 2005). De fant at lhb-informantene var signifikant mer utsatt for psykologisk vold, fysisk vold og skade fra en omsorgsperson enn de heterofile søsknene. Homofile og bifile menn var også mer utsatt for seksuelt misbruk i barndommen. Forfatterne foreslår at dette funnet kan «antydde at unge lhb muligens skilles ut [fra søsknene] av foreldrene for mishandling» (Balsam et al. 2005:483). Forskerne kan imidlertid ikke annet enn spekulere i hvilke prosesser som kan skape en slik forskjell, og advarer mot forhastede slutninger, spesielt når det gjelder funnet om økt utsatthet for seksuelt misbruk i

barndommen, «gitt muligheten for at de foreliggende resultatene kan bli brukt politisk for å koble seksuelt misbruk av barn med homofili» (Balsam et al. 2005:484). Vi stiller oss i utgangspunktet kritisk til å la andres mulige fortolkninger av et forskningsresultat styre hvilke sammenhenger som en presenterer fra sin forskning. Hvis det er en statistisk sett holdbar sammenheng som det antydes i dette tilfellet mellom erfaringer med seksuelle overgrep og senere homofili, bør vi heller stille oss spørsmålet om hvordan slike sammenhenger kan tolkes. Forskningsfunnene på dette området er så uklare, og det finnes ingen god modell for å forklare dem. Det er derfor høyst uklart hva det er forskerne er på sporet av her.

Det kan også nevnes at om enkelte unge lhbt-personer utsettes for vold i familien når eller etter at de kommer ut, så er dette ikke i seg selv en indikator på at lhbt-personer er mer utsatt enn andre. Dette fordi en metodisk ikke kan skille ut vold i nære relasjoner som skal ha én form for motivasjon fra alle andre former, og så anta at det å være utsatt for denne formen kommer i tillegg til alle andre former. Det *kan* være at de foreldrene som er tilbøyelig til å utøve vold mot barna sine fordi de er lhbt-personer, har andre kjennetegn som er den egentlige risikofaktoren, som for eksempel alkoholmisbruk.

Forskningen på dette feltet har vært hemmet av en del metodiske vanskeligheter (Corliss et al., 2002). På tross av den usikkerheten som foreligger peker eksisterende forskning i retning av at personer som identifiserer seg som lhbt-individer, enten i ungdomsalder eller tidlig voksen alder, har erfart mer av ulike former for omsorgssvikt og vold fra egne foreldre i barndommen enn andre unge individer (Corliss et al., 2002). Generelt synes det som om barn og ungdom med noen karakteristika som utgjør en forskjell fra det forventede, som funksjonsnedsettelse eller sekundære avvikende kjennetegn på kjønn (Fergusson, et al., 1999) er mer utsatt for overgrep og mishandling enn andre barn. I den grad voksne lhbt-personer som barn og/eller ungdommer har vist seg, eller blitt oppfattet av egne foreldre på måter som markerer noen former for avvik, kan det hende at dette skaper grunnlag for slike handlinger fra noen av disse foreldrenes side.

Vi kjenner til en norsk studie med et særlig siktemål om å si noe om voldsutsatthet blant ungdom med lesbiske, homofile eller bifil seksuell

orientering, fra familie og andre utenfor familien (Moseng, 2007). I denne rapporten forteller ungdom som oppgir at de er homofile, lesbiske eller bifile om et langt høyere omfang av utsatthet for alvorlige tilfeller av vold både i og utenfor egen familie sammenlignet med heterofil ungdom. Studien har imidlertid noen svakheter som gjør at resultatene blir usikre. For det første er estimatet for homofil identitet blant gutter og dermed for voldsutsatthet antakelig for høyt. For det andre er spørsmål som danner grunnlag for tall om voldserfaringer formulert på en måte som skaper usikkerhet om hva informantene svarer på (Stefansen et al., 2009).

Voldsutsattheten i egen familie blant lhb-orienterte ungdommer er sannsynligvis noe høyere enn blant heterofile ungdommer. Men fremdeles er det grunn til å være varsom med for entydige konklusjoner. Og gitt at det er slike forskjeller kan denne sammenhengen tolkes på ulike måter. Det kan som Fergusson et al. (1999) peker på, være at lhb-orienterte ungdommer som gruppe kommer fra familier med bestemte karakteristika og som forklarer noe av denne forhøyede voldsutsattheten. Også andre forklaringer på en mulig forskjell mht. voldsutsatthet er mulige. Sikkert er det at dette er et forskningstema hvor fravær av gode svar og avklaringer og behovet for å finne dem er stort.

HIV

Flere studier har på ulike måter undersøkt forholdet mellom HIV-status og partnervold, særlig blant homofile. En studie av HIV-positive fant nylig at å være utsatt for ulike former for partnervold forverret infeksjonen, og resultatet var signifikant selv når det ble kontrollert for en rekke andre variabler (Schafer et al. 2012). Partnervold kan også ha en negativ påvirkning på tilgangen til og bruken av medisinsk behandling for sykdommen (Siemieniuk, Krentz, Gish & Gill 2010). Derfor er også funn fra flere studier som viser en sammenheng mellom det å være HIV-positiv og partnervold blant homofile, viktige.

Greenwood og kolleger finner i sin studie av menn som har sex med menn, en signifikant sammenheng mellom det å ha testet positivt (til forskjell fra negativ eller ikke å ha testet seg) og å ha blitt utsatt for fysisk og psykisk partnervold (Greenwood et al. 2002:1967). Bartholomew og kolleger finner signifikante sammenhenger mellom det å ha testet positivt og å ha blitt utsatt for og å ha utøvet psykisk partnervold, men verken for å ha utøvet eller blitt

utsatt for fysisk partnervold (Bartholomew, Regan, Oram, et al. 2008:352). Li og kolleger fant nylig en tilsvarende korrelasjon i deres studie av menn som har sex med menn. Når de kontrollerte for narkotikabruk, risikoatferd relevant for HIV, andre seksuelt overførbare sykdommer og demografiske variabler, var ikke sammenhengen lenger signifikant (Li, Baker, Korostyshevskiy, Slack & Plankey 2012). Dette tyder på at det er andre, bakenforliggende forhold som påvirker utsatthet for både HIV og partnervold (Pantalone, Schneider, Valentine & Simoni 2012:1031).

Hvordan oppfattes volden?

Hva et offer for partnervold tenker om volden kan ha mye å si for om vedkommende forstår volden som vold – eller som bare «problemer i forholdet», eller noe annet. Hvordan volden oppfattes er også avgjørende for om vedkommende forsøker å avslutte et voldelig forhold, søker hjelp, og ikke minst om vedkommende vil oppgi at vold har forekommet.

Oppfatninger om vold kan få noen særegne uttrykk i voldelige forhold blant lhbt-personer. Forestillinger om kjønnete roller i en typisk volds-episode kan forvanske identifiseringen av partnervold. I en studie fortalte lesbiske som var ofre hvordan de hadde hatt problemer med å forstå at det var vold de ble utsatt for, fordi de alltid hadde forestilt seg partnervold som utøvd av en mann, og at «kvinner slår ikke kvinner» (Bornstein et al. 2006:169). Tilsvarende fant Donovan og kolleger at menn som de intervjuet i en studie av lhbt-personer og heterofile heller snakket om «tvungen seksuell aktivitet» enn «voldtekt». De antyder at menn har vanskeligere for å forstå erfaringene sine som voldtekt, og at dette vil bidra til underestimering av voldtekt av menn (Donovan et al. 2006:10). Slik som de lesbiske kvinnene hadde vanskelig for å se en kvinne som slår som voldelig nettopp fordi hun er kvinne og «kvinner slår ikke kvinner», kan mennene ha problem med å se seg som voldtektsoffer nettopp fordi de er menn og det typiske voldtektsofferet er en kvinne. «Bokserings-myten» er en betegnelse som er brukt på oppfatninger om at vold mellom menn alltid er på like premisser, og at partnervold blant homofile derfor ikke er like alvorlig som når menn slår kvinner (Gårdfeldt 2003:18–19). Kulkin og kolleger mener også at det finnes en myte om at menn lettere kan forsvare seg, tilsynelatende med en implikasjon

om at det er mindre alvorlig når menn slår menn enn når de slår kvinner (Kulkin, Williams, Borne, de la Bretonne & Laurendine 2007:78).

Slike misoppfatninger kan ses som et uttrykk for et samfunns heteronormative tendenser, dvs. hvordan forestillinger om heterofile relasjoner dominerer og former våre oppfatninger av ulike fenomener. I en studie lagde forskerne to spørreskjema om partnervoldsutsatte kvinner for å teste lesbiske og bifile kvinners kunnskap om partnervold. Spørreskjemaene var like med unntak for at de skiftet ut betegnelser som «kvinne» med «lesbisk» og «ekte-mann» med «partner». Forskjellen i hvordan kvinnene fylte ut skjemaene avslører at selv «det lesbiske miljøet er bedre kjent med fenomener assosiert med partnervold i heterofile forhold enn med vold i lesbiske nære relasjoner» (McLaughlin & Rozee 2001:49). Dette viser oss videre at selv om lesbiske *har* kunnskap om partnervold innen heterofile forhold, så blir ikke denne uten videre generalisert til andre former for parforhold. Det kan være verdt å nevne at en studie hvor et tilfeldig utvalg voksne californiere ble presentert for ulike partnervoldsscenarioer, så var det knapt noen forskjell i hvordan de vurderte scenariene om heterofile og homofile forhold mht. moral, lovlighet og nødvendigheten av tiltak (Sorenson & Thomas 2009:341–342).

Finnes det gode studier om vold i intime relasjoner blant LHBT individer?

Kan vi trekke frem noen studier blant de gjennomgåtte som oppfyller viktige kriterier for god forskning? Slike kriterier kan sies å være oppfylt dersom følgende spørsmål kan besvares bekræftende: Er utvalget som studeres tilfeldig utvalgt og representativt for den vanlige befolkningen? Er kriteriene for inklusjon og eksklusjon i utvalget spesifisert? Fremkommer det hvordan deltakernes seksuelle orientering er kategorisert? Har man gjort noe for å forhindre at partnere som er i samme relasjon deltar i studien? Er de anvendte metoder beskrevet slik at replikasjon er mulig? Er det klart hvilke typer av overgrepshandlinger som måles?

De fleste av de gjennomgåtte studiene tilfredsstillter langt fra alle metodekrav som det kan være relevant å stille til slike studier. Bare noen ganske få er i nærheten av å oppfylle et flertall av slike krav. I forhold til fremtidig forskning kan det være nyttig å trekke veksler på slike studier. Blant de gjennomgåtte studiene fremstår bl.a. Greenwood et al (2002) som

særlig solid gjennomført. Her benyttes en meget omfattende og tilfeldig utvalgt populasjon. I så måte skiller den seg positivt ut fra de fleste andre av de gjennomgåtte studiene. Studien er også kjennetegnet av klare definisjoner av overgrep og med tydelig beskrevne prosedyrer for hvordan data er samlet inn. I denne studien begrenser man seg til å undersøke vold i nære relasjoner mellom voksne menn som har sex med menn og omfatter således ikke lesbiske, bifile eller transpersoner. Det vil gjerne være begrensninger ved de fleste studier. Mens Greenwood et al. (2002) har et utvalg på i underkant av tre tusen homofile informanter, men utelukkende ser på vold i nære relasjoner mellom homofile, begrenser en annen av studiene som oppfyller flere av kriteriene over, Fortunata og Kohn (2003), seg til å undersøke 100 lesbiske individer, 33 kategorisert som mishandlere og 67 som utsatte for mishandling. En styrke ved denne studien er at alle individer i hele utvalget er gjenstand for de samme mål. Dette gjør at det er mulig å sammenlikne voldsutøvere og utsatte i forhold til en rekke relevante variabler, som for eksempel grad av voldsutsatthet og seksuelle overgrep i egen oppvekst. I studien gis det også en relativt presis beskrivelse av sosiodemografiske variabler som karakteriserer utvalget. En svakhet er naturligvis utvalgets størrelse som kan bli et problem når svarene skal fordeles på variablene som anvendes. Den samme svakheten rammer studien til Toro-Alfonso og Rodríguez-Madera (2004) som undersøker omfang av vold i homofile parrelasjoner basert på et utvalg av 199 informanter. Også her foreligger det tydelige beskrivelser av hvordan utvalget ble konstruert, hvordan det anvendte spørreskjemaet ble utviklet, og bl.a. mål på ulike former for vold og mål på ferdigheter i konfliktløsning. Denne studien mangler imidlertid et mål på sosiodemografiske karakteristika, tilsvarende det vi finner i studien til Fortunata og Kohn (2003). Selv om måten utvalgene er konstruert på er tydelig beskrevet i de to sist omtalte studiene, er det en svakhet ved begge at utvalgene er rekruttert via henvendelser til lhbt-miljøer.

Felles for de tre studiene beskrevet over er transparens i beskrivelser av utvalgsriterier for deltakelse i studiene og i fremstillingen av anvendte målingsmetoder.

3 Empiriske funn om hjelpeapparatet

Vårt litteratursøk har avdekket at temaet «Hjelpeapparatet» har vært gjenstand for noen, om ikke så mange studier, først og fremst gjennomført i USA. Disse studiene har særlig vært opptatt av fire problemstillinger: Hvilke holdninger som finnes blant ulike grupper av «hjelpere» til lhbt-personer som har vært utsatt for vold i nære relasjoner (Turell, 1999; Pattavina, Hirschel, Buzawa, Faggiani & Bentley, 2007; Oswald, Fonesca & Hardesty, 2010; Banks & Fedewa, 2012). Videre har man sett på holdninger til og meninger om det å oppsøke hjelpeapparatet blant lhbt-personer selv dersom de opplever vold i nære relasjoner (Turell & Herrmann, 2008; Pierre & Senn, 2010). Dernest hvordan lhbt-personer som har oppsøkt hjelp har opplevd denne hjelpen (Oswald, Fonesca & Hardesty, 2010). Endelig er man opptatt av hvilke typer av tiltak som er best egnet til å forebygge vold i nære relasjoner blant lhbt-individer (Turell & Herrmann, 2008). Flere av de refererte studiene dekker flere av disse problemstillingene. Det er et flertall av artikler som utelukkende har benyttet kvantitative metoder i sine studier av disse problemstillingene.

Holdninger blant hjelpere

I en review artikkel av Banks og Fedewa (2012) pekes det på at mye av den relevante forskningen, som i overveiende grad er gjennomført i USA, konkluderer med at hjelpere betrakter vold i nære relasjoner på forskjellige måter avhengig av om den forekommer i samme-kjønn relasjoner eller i heterofile relasjoner. Samtidig slås det fast at hjelperne generelt har lite kunnskap om vold i nære relasjoner blant lhbt-personer.

Studier av disse holdningene er bl.a. basert på eksperimentelle design hvor ulike grupper av hjelpere er blitt presentert for samme scenario om vold i nære relasjoner bortsett fra at man har manipulert med offerets og overgriperens kjønn. Et gjennomgående funn er at der hvor utøver er en mann og offeret en kvinne vil deltakerne i eksperimentet ha en tendens til å vurdere volden som mer alvorlig enn om «den samme volden» finner sted mellom to av samme kjønn (Poorman, Seelau & Seelau, 2003). Volden som fant sted

mellom to individer av samme kjønn ble også betraktet som mindre troverdig enn om den forekom mellom individer av forskjellig kjønn. I tråd med en slik betraktning var det også en tendens til at man anbefalte å ikke anmelde «samme-kjønn vold» oftere sammenlignet med der hvor volden fant sted mellom individer av forskjellig kjønn.

Resultatene fra naturalistiske studier hvor man har undersøkt holdninger blant ansatte i ulike instanser som det kunne være aktuelt å ta kontakt med i tilfeller av «samme-kjønn vold», går i samme retning: Slik vold oppfattes som mindre alvorlig, sjeldnere forekommende, og mindre sannsynlig å eskalere etter som tiden går, enn vold mellom individer av forskjellig kjønn (Brown & Groscup, 2009; Wise & Bowman, 1997). Tendensene beskrevet over gjelder for samme-kjønn relasjoner uavhengig av om relasjonen utgjøres av to kvinner eller to menn.

Det finnes også studier som har sett på hvordan politiet faktisk har agert i reelle saker som dreier seg om vold i nære relasjoner – både i relasjoner mellom to av samme kjønn og i relasjoner mellom to av motsatt kjønn. En studie basert på amerikanske forhold (Pattavina et al., 2007) viser imidlertid ikke et bilde i tråd med det overstående holdningsundersøkelser indikerer. Hensikten med studien var å se på hva som predikerte arrestasjon for vold i nære relasjoner, både i relasjoner av samme kjønn og i heteroseksuelle relasjoner. Man fant bare ubetydelige forskjeller i politiets reaksjoner på vold i nære relasjoner hvor de involverte enten var av forskjellig kjønn eller samme kjønn, når man kontrollerte for rettslige, situasjonsmessige og individuelle faktorer. Imidlertid fant man at det var forskjeller i politiets handlemåter der hvor paret av samme kjønn var kvinner og der hvor de begge var menn. Sannsynligheten var større for at politiet ville arrestere en kvinne som utøvde vold i en nær relasjon til en annen kvinne enn der hvor begge involverte var menn. Politiet syntes med andre ord å ha en større toleranse for vold mellom menn enn mellom kvinner. Studien indikerer at vold der offeret er en mann blir sett på som mindre alvorlig enn der hvor offeret er en kvinne, uavhengig av om dette skjer i en relasjon mellom individer av samme eller av forskjellig kjønn.

Lhbt-personers holdninger til og oppfatning av det å søke om hjelp når de opplever vold i nære relasjoner

Noen studier har også vist at lhbt personer selv målbærer noen av de samme holdninger som man finner blant hjelpere. Hassouneh & Glass (2008) fant for eksempel at det i et utvalg av lesbiske var antakelser om at kvinner ikke er voldelige og at de derfor heller ikke utøver vold mot en annen kvinne. Forfatterne peker på at slike stereotypiske bilder av kvinner som fredelige og lite voldelige kan komme i veien for en forståelse av at lesbiske og biseksuelle kvinner kan tolke og forstå erfaringer med partnervold som vold – og at dette kan være et hinder for at de kan ta kontakt med hjelpeapparatet hvis de utsettes for partnervold.

De amerikanske psykologene Turell og Herrmann (2008) fant i en kvalitativ studie hvor de intervjuet lesbiske og biseksuelle kvinner, at det blant disse kvinnene var mange som opplevde det som vanskelig å fortelle at de var utsatt for vold. Noen var usikre på hvor de skulle henvende seg og de opplevde at det var få personer i deres omgivelser som de kunne henvende seg til om dette. Det var særlig to forhold som var alvorlige barrierer mot å søke hjelp. Det ene var frykten for å miste sin anonymitet dersom de tok kontakt med personer innenfor lhbt-miljøet. Det andre var en frykt for å bli møtt av homofobiske holdninger hvis de tok kontakt med noen utenfor dette miljøet. Alt dette bidro til at de følte seg isolert fra omgivelsene med sitt voldsproblem.

Amerikanske studier har også avdekket en bekymring blant de voldsutsatte selv for at vold i lesbisk relasjon ville bli oppfattet som gjensidig av de hjelperne de eventuelt ville komme i kontakt med (Hassouneh & Glass, 2008). Noen var også redde for at deres utsatthet for vold kunne gi et negativt bilde av lesbiske relasjoner hvis de fortalte noen om volden. Frykt for å bli oppfattet som illojal av den voldelige partneren kunne også komme i veien for å fortelle noen om de voldelige erfaringene. Også andre studier har avdekket noe av denne samme frykten blant par av samme kjønn for å bli møtt av homofobiske holdninger i hjelpeapparatet hvis man oppsøkte hjelpere pga. vold i nære relasjoner (Kulkin et al. 2007 & Turell, 2000).

Lhbt-personers oppfatning av den hjelpen de har fått fra hjelpeapparatet

I en amerikansk sammenheng har tidligere studier pekt i retning av at voldsutsatte lhbt personer, både kvinner og menn, i første omgang oppsøker støtte og hjelp fra uformelle kilder som venner og slektninger. Først i andre omgang tar de kontakt med mer offisielle hjelpeinstanser (McClennon, Summers & Vaughan, 2002). Vi har grunn til å anta at dette også gjelder i en norsk sammenheng, og det behøver ikke ligge en sterk reservasjon mot å henvende seg til hjelpeapparatet i dette. I sin kvantitative studie fant McClennon et al. (2002) for øvrig at de voldsutsatte oppga at de opplevde å få størst hjelp fra sitt uformelle nettverk. Andelen i denne studien som oppfattet formelle hjelpere som nyttige å ta kontakt med var lavt, bare en fjerdedel eller færre av de som tok kontakt med slike hjelpere opplevde hjelpen som nyttig. Imidlertid er det slik at resultater fra studier som har sett på grad av fornøydhet med den mottatte hjelpen spriker. Turell (2000) fant i sin kvantitative studie som omfattet voldsutsatte hjelpsøkende fra hele spekteret av lhbt-personer en langt høyere grad av tilfredshet med den hjelpen de fikk, og det gjaldt både i de tilfelle der det var uformelle og formelle hjelpere som ble kontaktet.

Det som ble oppfattet som hjelpsomt var først og fremst at hjelperen forholdt seg til den hjelpsøkende på en empatisk måte ved å forholde seg innlevende og bekreftende til det som ble sagt. I tråd med dette fant Oswald, Fonseca & Hardesty (2010) i en kvalitativ studie at de to viktigste faktorene med betydning for om det var noen hjelp i å oppsøke hjelpeapparatet, var at hjelperne forholdt seg til at det dreide seg om en relasjon mellom to av samme kjønn og om de forholdt seg bekreftende til deres spesifikke erfaringer med vold i nære relasjoner – dvs. at de tok denne volden på alvor. Intervensjoner fra hjelperne som bagatelliserte volden, kunne noen ganger bidra til at volden kunne fortsette. Studien til Oswald et al. (2010) tok for seg erfaringene til lesbiske mødre. De fant at de mødrene som hadde fått en bekreftelse på at de hadde vært utsatt for vold og at den volden de var utsatt for var skadelig for dem, opplevde hjelpen som positivt. Mødrene som fikk hjelp, men der hjelperne vektla gjensidig ansvar og at de måtte forhandle med sin voldelige partner, opplevde hjelpen som negativ. Kritikken av hjelpere

som i møte med voldsutsatte i parforhold vektlegger gjensidighet og felles ansvar, er forøvrig også reist mot de som driver parterapi med norske heterofile par hvor det kan forekomme vold fra den ene mot den andre partneren (Lindvåg og Thoresen, 1994).

Studier som ser på barrierer på ulike nivåer mot å oppsøke/motta hjelp

Vi har funnet to nyere artikler som gjennomgår barrierer på forskjellige nivåer mot å oppsøke/motta hjelp. St. Pierre og Senn (2010) utforsker ytre barrierer mot at lesbiske og homofile oppsøker hjelp ved vold i nære relasjoner. Turell, Herrmann, Hollander & Galletly (2012) ser på om det innenfor lhbt-miljøene finnes barrierer mot å oppsøke eller yte hjelp for å forhindre at det finner sted vold i nære relasjoner blant lhbt-personer – også dette i en amerikansk kontekst. Dette gjelder barrierer som lhbt-personenes egen oppfatning og hvordan omgivelsene forstår volden. Generelt konkluderes det med at det i den gitte amerikanske konteksten er en liten bevissthet om og åpenhet for å forholde seg til vold i nære relasjoner. Turell et al. (2012) mener at det i kulturen finnes en utbredt kjønnsbasert forståelse av at slik vold først og fremst finner sted i relasjoner mellom personer av forskjellig kjønn, noe som utgjør en barriere for å oppsøke hjelp når volden finner sted mellom lhbt-personer. En annen barriere er en frykt for eller en forestilling om at man vil bli diskriminert av hjelperne blant lhbt-personer som opplever vold. Myten om at volden er gjensidig, som ifølge forfatterne er til stede både blant hjelpere og blant lhbt-personer, representerer en tredje barriere mens internalisert homofobi utgjør en fjerde. Samtlige barrierer som påpekes her dreier seg altså om forestillinger om vold og hva slags typer av parforhold den gjør seg gjeldende i. Ved at disse forestillingene er til stede både blant lhbt-personer selv og blant hjelpere, kan de representere viktige barrierer mot at lhbt-personer som opplever vold i nære relasjoner oppsøker hjelpere og/eller at hjelperen ser volden hvis de blir oppsøkt av utsatte lhbt-personer. Arbeidet til St. Pierre og Senn (2010) er basert på informanter som lever i en canadisk kontekst. Om denne har mer til felles med en norsk kontekst enn den amerikanske som de fleste av de refererte studiene bygger på, er ikke godt å si. Studien identifiserer barrierer mot å oppsøke/få hjelp for lhbt-personer

som opplever vold i nære relasjoner på tre ulike nivåer: en barriere for å oppsøke hjelpeapparatet er om den som er utsatt for vold er opptatt av å skjule sin seksuelle orientering. Dette er en barriere på et individ-nivå i den forstand at den knytter seg til individets tanker og forestillinger om homofobi og faller sammen med noe av det som beskrives av Turell et al. (2012). Individer som var mer åpne om sin seksuelle orientering (more out), hadde lettere for å oppsøke det formelle hjelpeapparatet på grunn av vold i nære relasjoner. Studien konkluderer med at mangel på en spesialisert hjelpe-tjeneste for vold i nære relasjoner for lhbt-personer utgjør en viktig barriere, og jo mindre åpen personen er om sin seksuelle orientering, jo større betydning får denne barrieren mot å oppsøke hjelpeapparatet. Den tredje barrieren var knyttet til forestillinger om og erfaringer med hjelpeapparatet: Jo mindre sensitivt man opplevde at hjelperne var i forhold til opplevelsen av den aktuelle voldsproblematikken, jo høyere var barrieren for å oppsøke dem.

Erfaringer med hjelpeapparatet i Norge

Det finnes lite forskning om erfaringer med hjelpeapparatet i en norsk sammenheng. I en studie av 50 krisesentre om kontakt med lesbiske utsatt for vold i parforholdet, svarte 37 på henvendelsen (Hesselberg, 2011). 14 sentre hadde registrert at de hadde vært i kontakt med lesbiske pga. vold i nære relasjoner – de aller fleste av disse hadde hatt kontakt med mellom én til fem personer. 22 sentre hadde ikke mottatt lesbiske utsatt for vold. I intervju med ansatte ved noen av sentrene fremkommer ulike holdninger og oppfatninger med hensyn til utbredelsen av vold i lesbiske parforhold og alvorligheten av den i forhold til menns vold mot kvinner. Noen gir uttrykk for en viss ambivalens i forhold til hvor alvorlig denne volden er i forhold til den som utøves av menn mot kvinner. Det at volden utøves av kvinner mot kvinner er ikke lett å forene med bildet av at vold mot kvinner utøves av menn. I følge Hesselberg (2011) er det flere sentre som «... ikke har tenkt tanken på vold i lesbiske forhold ...» (s. 61). De intervjuede ansatte synes imidlertid å dele en oppfatning av at behovet for hjelp fra de kvinnene som tar kontakt er det samme uavhengig av om volden finner sted i en samekjønn eller heterofil relasjon: «De trenger akkurat den samme hjelpen, tenker vi» (Hesselberg, 2011, s. 61). Det samme bildet er også kommet frem i

enkelte amerikanske studier hvor ansatte ved mottak som jobber med vold i nære relasjoner i USA gjerne tar imot lesbiske utsatt for vold, men hvor få oppsøker denne tjenesten (Renzetti, 1996).

I den norske studien intervjues også lesbiske utsatt for vold fra partnern. For flere av disse fremsto ikke krisesenteret som en nærliggende instans å ta kontakt med – enten fordi de ikke visste om det, fordi de følte at de ikke hadde behov for et slikt tilbud eller fordi de kunne trekke veksler på mer uformelle nettverk. Det synes å være ulike oppfatninger blant de intervjuede om det er behov for spesifikke tilbud til voldsutsatte lesbiske.

Noe av den samme reservasjonen mot å oppsøke krisesentre eller andre instanser finner vi også i amerikanske studier av lesbiske utsatt for vold i nære relasjoner. Her blir noe av tilbakeholdenheten forklart med at kvinnene synes det er vanskelig å fortelle at de faktisk er blitt utsatt for vold i en lesbisk relasjon. Denne begrunnelsen er altså ikke like tydelig og eksplisitt i den norske studien, men vi har ikke noe forskningsmessig grunnlag for å konkludere at barrierer mot å oppsøke hjelpeapparatet når lhbt-personer erfarer vold i nære relasjoner ikke hindrer dem i å oppsøke slik hjelp. På bakgrunn av den internasjonale forskningen beskrevet her, er det grunn til å vurdere om og i hvilken grad hjelpeapparatet i en norsk sammenheng er sensitivt nok til å forhindre at særlig barrierer knyttet til forestillinger av homofob art – både blant lhbt-personer selv og blant hjelpere – står i veien for å oppsøke hjelp der det ellers kunne være nærliggende.

Anbefalinger av typer av tiltak fra hjelpeapparatet

I studien til St.Pierre og Senn (2010) fra Canada var altså det å skjule sin seksuelle orientering den viktigste barrieren mot å få hjelp fra hjelpeapparatet. Dersom dette utgjør et betydelig hinder i en norsk kontekst, vil forfatterne anbefaling om å tilby og gjøre kjent i lhbt-miljøet en tjeneste som vektlegger konfidensiell hjelp rettet mot individer av samme kjønn, være et relevant og viktig tiltak. Men det er ikke gitt at det er behov for en slik egen tjeneste i en norsk sammenheng. Det avhenger både av hvor vanskelig det er «å komme ut» for norske lhbt-personer som opplever vold i nære relasjoner og det avhenger av hvilke holdninger de møter og/eller forventer å møte blant norske tjenesteytere. I en kvalitativ studie av lesbisk mestring av

minoritetsstress peker Bjørman og Malterud (2012) på at åpenhet om seksuell orientering kan bidra til å fremme både fysisk og psykisk helse og at ansatte i den vanlige helsetjenesten kan være viktige bidragsyter både til å fremme åpenhet og til å redusere minoritetsstress. I vår sammenheng kan denne studien tolkes i retning av at det vanlige helsevesenet kan bidra positivt i forhold til lhbt-personers vansker knyttet til erfaringer med vold i nære relasjoner dersom de forutsetninger som nevnes av Bjørman og Malterud (2012), er til stede. Men vi behøver nok en grundigere kartlegging av hvordan det norske hjelpesystemet fungerer i forhold til lhbt-personer som opplever vold i nære relasjoner før en slik konklusjon kan bli stående. Det er altså et åpent spørsmål om vi i en norsk sammenheng bør tilby en form for hjelp hvor «one size fits all», uavhengig av om den som utsettes for vold i nære relasjoner befinner seg i en samme-kjønn eller heterofil relasjon.

Den kunnskap som forskningen så langt har frembrakt om møtet mellom lhbt-personer utsatt for vold i nære relasjoner og hjelpeapparatet kan oppsummeres slik:

Det er viktig at det spres kunnskap og holdninger både blant aktuelle hjelpere og i lhbt-miljøet om at det kan foregå vold i alle slags nære relasjoner mellom individer av samme kjønn (Banks og Fedewa, 2012). Videre at man ikke tar for gitt at volden er gjensidig, men at den kan ha et komplementært preg med et tydelig skille mellom et voldsoffer og en voldsutøver (Pattavina et al., 2007). Samtidig må man også være åpen for at volden i nære relasjoner kan forekomme på måter som har et mer symmetrisk preg hvor det kan skifte mellom hvem som er offer og hvem som er overgriper. Den som er offer for denne volden kan ha særlige vanskeligheter med å fortelle om sine voldserfaringer knyttet til dette individets forestillinger om hvordan dette vil bli tolket av omgivelsene. Det er viktig at hjelperne blir klar over dette (Turell, 1999). Videre er det viktig for en god håndtering av denne problematikken at hjelperne gir en tydelig bekreftelse av det som blir fortalt (Katz-Wise og Hyde, 2012). Hjelperne må sammen med den som opplever volden bidra til at volden stoppes – enten ved at den voldsutsatte forlater relasjonen, eller at voldsutøveren forplikter seg til å stoppe med volden (Turell et al., 2012). Endelig er det av stor betydning at lhbt-miljøet selv støtter den voldsutsatte i å oppsøke hjelpeapparatet (Hardesty et al., 2009).

I en norsk sammenheng vil det være viktig i videre forskning å kartlegge holdninger til å oppsøke hjelpeapparatet ved vold i nære relasjoner både blant lhbt-personer selv og blant hjelpere, for å se om dette utgjør vesentlige barrierer mot å oppsøke eller yte slik hjelp. Videre vil det være av interesse å kartlegge den faktiske praksis som finner sted hvis krisesentre, politi eller den vanlige helsetjenesten blir oppsøkt av lhbt-personer som søker hjelp fordi de opplever vold i nære relasjoner.

4 Behov for forskning i Norge

Omfangsstudie

Som denne gjennomgangen av internasjonal forskning har vist, har man ingen reliable tall når det gjelder omfang av vold i nære relasjoner som involverer lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Det hefter en rekke usikkerhetsmomenter til de oversiktsstudiene som er gjort. For det første til fremgangsmåten ved rekruttering, i det man i all hovedsak har henvendt seg til lhbt gjennom organisasjoner, magasiner og festivaler. For det andre er det ingen systematikk i å operasjonalisere de ulike målene som angår voldsutøvelsen på lik måte, for eksempel når det gjelder alder på aktørene når volden ble utøvet, i hvilken relasjon volden ble utøvet, pågikk volden over lang tid, voldsutøvers kjønn (i ulike parforhold der vold har blitt utøvet), hva slags type vold som har blitt utøvet (i ulike parforhold hvis flere), om begge parter i forholdet utøvet vold og hva som utløste volden.

Slik vi ser det, er det derfor behov for en omfangsstudie som kan gi bedre data om vold i nære relasjoner. For å få gode komparative data mener vi det beste vil være å inkludere spørsmålene som angår lhbt-personer i en omfangsstudie som henvender seg til et representativt utvalg av den norske befolkning generelt. Studien må være såpass stor at det er mulig å få valide data om vold i nære relasjoner også overfor gruppen lesbiske, homofile og bifile. Selv om transpersoner må inngå som kategori i en omfangsstudie er vi mer usikre på om omfangsstudier er et godt instrument til å si noe om vold overfor denne gruppen fordi de er så få. Ved å inkludere spørsmål om lhbt-personer i en generell omfangsstudie har man også mulighet til å sammenligne denne gruppen med vold i nære relasjoner i den øvrige befolkningen. Studien bør i tillegg til vanlige bakgrunnsvariabler og lhbt-status, inneholde spørsmål om:

- forholdet til foreldre,
- overgrep og voldserfaringer i oppveksten,
- eksponering for og utføring av voldelige eller seksuelt krenkende handlinger i nære relasjoner,

- kjønn og lhbt-status til den andre som utsetter vedkommende for eller blir utsatt for volden,
- når en kom ut og åpenhet om at en er lhbt,
- oppfattelse av eget ansvar for og deltakelse i voldsepisoder,
- oppfattelser av motiv for volden (skade, selvforsvar, hevn etc.),
- antall voldsepisoder,
- fysisk og psykisk helse som utfallsvariabler,
- bruk av hjelpeapparat (krisesenter, lhbt-organisasjon, fastlege, legevakt, etc.),
- tidspunkt for voldsutøvelsen.

Det må være mulig, basert på spørsmålene, å sammenligne voldsutsatthet og voldsutøvelse før og etter en identifiserer seg selv som, og kommer ut ovenfor andre, som lhbt. Spørsmål om tidspunkt for seksuell debut med en partner av samme kjønn kan også inkluderes her. Videre er det spesielt viktig at de ulike voldsformene operasjonaliseres på utvetydige måter. Her kan en se på spørsmålene og begrepene fra LUVU-undersøkelsen som er gjennomført ved NOVA. Det bør også vurderes om en skal inkludere spørsmål om hvorvidt en har testet seg for HIV, og det eventuelle resultatet. Også spørsmål om etnisitet og religion er mulig å inkludere i en slik studie.

Skulle det vise seg vanskelig å rekruttere tilstrekkelig med lhbt-personer i et tilfeldig utvalg – noe som er veldig sannsynlig – kan en sammenligning gjøres ved at et utvalg lhbt-personer rekrutteres strategisk, gjennom organisasjoner, magasiner etc., og at data på disse deltakerne matches på demografiske variabler med data på heterofile deltakere fra den større undersøkelsen. Det bør da utvikles kreative former for rekruttering til et slikt strategisk utvalg lhbt slik at det rekrutteres fra ulike miljøer uten at et av dem blir for dominerende. Det bør også gjøres forsøk på å nå lhbt-personer som er så lite åpne om sin situasjon at de ikke tilhører noe miljø de kan nås via. Vi antar også at det vil være stor interesse for resultatene fra en slik omfangsstudie internasjonalt.

Transpersoner har vist seg å utgjøre en veldig liten del av utvalgene i studiene som er gjennomgått i denne kunnskapsoversikten, selv i studier som

har rekruttert spesielt fra lhbt-miljøer. Det vil ventelig være vanskelig å rekruttere nok transpersoner til en studie i Norge som gjør det meningsfullt å studere denne gruppen med kvantitative metoder. Vi mener derfor at dette er en gruppe hvis erfaringer med vold i nære relasjoner helst bør forskes på med kvalitative dybdeintervjuer. Dette betyr ikke at dataene fra en slik studie ikke skal analyseres systematisk mht. de spørsmålene som er foreslått for omfangsstudier ovenfor. For eksempel vil det være viktig å finne ut om det er en økning i voldserfaringer blant de som identifiserer seg som transpersoner når de går gjennom prosessen med å gjøre denne identifiseringen.

Kvalitative studier

Mens omfangsstudier kan si noe om utbredelse og gir mulighet for sammenligning ut fra variabler som seksuell orientering, kjønn, alder, sosioøkonomisk status og lignende, vil kvalitativt orienterte studier gi innsikt i volden som fenomen. Det er en rekke spørsmål som er interessante å utforske gjennom kvalitative studier.

De fleste studier om etnisitet er gjort i USA, og man skiller da gjerne mellom svarte, «hispanics» og hvite amerikanere. I norsk sammenheng vil det, slik vi ser det, være mer interessant å utforske etnisitet knyttet til den norske innvandrerbefolkningen. Norges innvandrerbefolkning kommer ofte fra kulturer med sterkere religiøs tilknytning, enten de kommer fra eksempelvis Polen eller Pakistan. I de fleste ikke-skandinaviske land har man også andre kjønnsidealiser og forståelse av familie og seksualitet. Hvordan slike kulturelle variabler slår ut når det gjelder vold i nære relasjoner overfor lhbt-personer har vi lite kunnskap om, og dette vil best kunne utforskes gjennom intervjustudier.

Vold sett i forhold til ideer om maskulinitet og feminitet er også et tema som bør utforskes. Dette synes spesielt viktig i relasjon til hjelpeapparatet, i det både heterofile og lhbt-personer synes å være bærere av stereotype forestillinger om kjønn i forhold til hvem som utøver og hvem som er offer for voldsutøvelse. Relatert til dette bør det gjøres studier av lhbt-personer sine oppfatninger om vold i nære relasjoner, og da spesielt om det er særtrekk ved det at de er lhbt som påvirker oppfatningene. Det kan, for eksempel, hende at det også i Norge er utbredte oppfatninger om at lesbiske forhold er

skjermet for partnervold pga. en myte om at kvinner ikke utøver vold, noe som igjen kan gjøre det vanskelig for de som utsettes for vold å identifisere seg som offer. Dette kan da føre til underrapportering av vold i lesbiske forhold. Et annet forhold som angår lhbt-personer i større grad enn majoritetsbefolkningen, er en mulig følelse av å være isolert allerede fordi en identifiserer seg som lhbt-person i et heteronormativt samfunn, noe som kan forsterke negative effekter av vold i nære relasjoner og påvirke tilliten til og bruken av hjelpeapparat.

Det bør også gjennomføres mer omfattende studier av ansatte i hjelpeapparatet sine oppfatninger om vold i samkjønnede romantiske relasjoner. Det er viktig å få klarhet i om hjelpeapparatet i Norge er preget av de samme oppfatningene som man har funnet i utenlandske studier, hvor hjelpere betrakter vold i nære relasjoner på forskjellige måter avhengig av kjønnskonstellasjonen og at hjelperne har lite kunnskap om dette feltet.

Vold som fenomen i forhold til om det er variasjoner eller særtrekk ved vold som utøves mot henholdsvis lesbiske, homofile, bifile menn, bifile kvinner og transpersoner, kan gi viktig innsikt som kan bidra til å nyansere forståelsen av vold, og om ulike grupper står overfor særegne utfordringer.

Summary

The overarching questions raised in this literature review are: What characterizes violence in intimate relationships against lesbians, homosexuals, bisexuals and transgendered individuals (LGBT)? What can previous research tell us about the prevalence, the main characteristics, and the consequences of this kind of violence, and what are the needs for help and protection among those exposed?

The state of knowledge regarding this kind of violence is limited both in the Norwegian and in the international literature. Moreover, the research designs in most of the conducted studies in this field have great flaws. In this report we want to contribute to a more solid knowledge base that can be applied in the planning of conclusive and well-designed prevalence studies and in developing measures to help LGBT individuals that have been exposed to violence in intimate relationships.

This literature review is divided into four parts. In the introduction we present the main research question, clarify important concepts, go through the procedures applied in the review and methodological challenges in this research field. In the second part we present and discuss some important topics and research findings. We also look into how violence among LGBT individuals is explained and understood. In the third part the help-seeking research is reviewed. What are the internal and external barriers to help-seeking? The fourth part is a presentation and discussion of research needs in relation to intimate partner violence among LGBT individuals in a Norwegian context.

Violence covers a wide range of phenomena: Physical violence, psychological violence, sexual violence, material violence, and financial violence. Violence in intimate relationships has many faces, but we can mainly talk about two patterns of violence: The severe, repetitious and controlling violence on the one side, and on the other episodic violence. It is important to see and to clarify the distinctions between these two patterns when doing research about prevalence, and when developing and implementing preventive measures.

This systematic review was implemented in the following way: First we tried out several literature searches to be sure that the applied search terms gave a high number of relevant results. In our search we wanted to find research literature that covered three dimensions: Violence, intimate relationships and sexual minorities. These three dimensions became overarching selection criteria.

Trying to compare and relate different studies to each other appears to be difficult in this research field. There are several reasons for this. One is the absence of agreement on how to define theoretical concepts in ways that makes them measurable. For example how “exposed to intimate partner violence” should be measured? Different studies apply different definitions when this term is measured, resulting in inconsistent and incomparable measures of prevalence. Very broad questions opens up for different interpretations among the respondents making it difficult to conduct valid analyses of variables and their possible connections to intimate partner violence within and across studies. Questions opening up for different interpretations are poor instruments for assessments. Unfortunately these conceptual inconsistencies are one of the weaknesses in this research field. Most of the research so far is done in a North-American context. Even if the research in itself is valid one should be careful to generalize the results to a Nordic context.

One methodological challenge in research about violence among LGBT individuals is connected to how to recruit respondents. Very few studies on prevalence of intimate partner violence have been based upon representative samples from the general populations. In order to recruit a diverse and large enough random samples of LGBT individuals the complete random sample from the general population has to be extremely large. Thus when recruiting from specific LGBT-societies one always runs the risk of creating a skewed sample.

Our literature review indicates that psychological violence is the most frequently reported. However the proportion of respondents reporting about this kind of violence in the different studies range from 22% to 90%, reflecting differences in definitions of violence and of when in the life course the violence has taken place.

The same great ranges in prevalence between studies appear in reported experience of physical violence, ranging from 14% to 58%. A recent meta-analysis indicates that the real prevalence is somewhere in the middle of this range – 33% (Katz-Wise & Hyde 2012).

Also the proportion of those who report experiences with sexual violence varies greatly between studies, from 3% to 30%. A common finding is that more homosexuals and lesbians report about “exposed to sexual violence ever” at a higher rate than heterosexuals.

The dissimilarities between the estimated prevalence in the studies reported make it nearly impossible to give a precise assessment of the number of LGBT individuals who are victims of domestic violence. However, these studies tell us is that LGBT individuals are not particularly shielded from violence in intimate relationships.

Some studies have compared the proportion of reported intimate partner violence in heterosexual and among LGBT individuals. The results are inconsistent. Some studies report about differences, other studies do not.

So far no studies done in Norway have given a solid base for estimations of prevalence of violence in intimate relations among LGBT individuals.

Several studies indicate a relatively high correlation between exposures to different types of violence – one and the same person may be exposed to several kinds of violence. It also seems like many of those who have experienced violence within one relationship report about being exposed to violence in other relationships. In one of the studies reviewed as many as 53% told that they had experienced intimate partner violence in two or more relationships.

In some studies one has asked about reciprocity of intimate partner violence. This implies that an individual may be both a victim and an offender of violence in a relationship. The same person may also move from a position as a victim to a position as an offender in the same relation over a period of time. Some of these studies find that the reciprocity of violence is conducted by victims as a kind of self-defense or revenge after being exposed to violence by the partner. Some of the reviewed studies reveal a complex “reality” where violence in intimate relations may change over time concerning who is the offender and who is the victim and what circumstances that starts the violence.

Some of the reviewed studies have uncovered important external and internal barriers to help-seeking when LGBT individuals experience intimate partner violence. The external barriers may be lack of available helping institutions or attitudes among professional helpers such as beliefs that women are not violent or that exposure to violence in intimate relations is less traumatizing to men. The internal barriers can be lack of openness about own sexual orientation, an internal loyalty towards the LGBT society by not uncovering violence between LGBT individuals, ideas that helpers are homophobic and unable or unwilling to take the victim and her reports about violence seriously. Being more open about one's sexual orientation has positive implications for LGBT individuals as it leads to more help-seeking and to receiving support. Those asking for help should receive confirmation from the helpers on their experiences of violence. The aim of the support must be to stop the violence, either by helping and supporting the victim to leave the violent relation or by getting the offender to pledge him- or herself to stop being violent.

This review has uncovered many weaknesses in the existing research on violence in intimate relations among LGBT individual. One is the lack of prevalence studies that can give solid data on violence in intimate relations. We need studies based upon wide samples of the general population which are comprehensive enough to include valid data on violence in intimate relations among LGBT individuals making it possible from a statistical and substantial point of view to compare the presence of violence in intimate relations among heterosexual, lesbian, gay, bisexual and trans persons, asking specific questions about what kind of violent actions that took place, who the offender was, when the violence took place, what was the age of offender and victim, and if the victim has been violent in the same or in other relationships. Outcome variables such as mental and physical health, educational achievements and professional carrier should be included.

To explore how LGBT individuals experience violence in intimate relations, how they understand the relation to the partner and the possible barriers against telling others about the violence, quantitative research should be supplemented by qualitative methods.

Appendiks. Utsatthet for partnervold: Prevalens fra et utvalg originalartikler

Vi har ikke tatt med studier fra før 1995 og har utelatt en del studier med ikke-tilfeldig utvalg på under 200 respondenter. Gruppe, voldstype, tidsperiode og relasjon til voldsutøveren er oppgitt på det detaljnivå som studiene oppgir. For voldsutøver, vær særlig oppmerksom på kjønn.

Studie	Gruppe	Voldstype (%) og periode	Voldsutøver	Land, utvalg og kommentarer
Balsam, Rothblum, & Beauchaine 2005	Homofile	26,9 fysisk siste år	Partner	USA. Ikke tilfeldig. 557 lesbiske og homofile, 163 bifile, 525 heterofile. 620 i opprinnelig utvalg lhb og 645 søsken av opprinnelig utvalg hvor også noen er lhb.
		38,8 fysisk noen sinne		
		6,7 skadet siste år		
		13,9 skadet noen sinne		
	Bifile menn	41,7 fysisk siste år	Partner	
		47,1 fysisk noen sinne		
		16,7 skadet siste år		
		20,6 skadet noen sinne		
	Hetero menn	37,2 fysisk siste år	Partner	
		43,0 fysisk noen sinne		
9,9 skadet siste år				
10,9 skadet noen sinne				
Lesbiske	23,2 fysisk siste år	Partner		
	47,5 fysisk noen sinne			
	7,8 skadet siste år			
	18,0 skadet noen sinne			
Bifile kvinner	20,0 fysisk siste år	Partner		
	49,2 fysisk noen sinne			
	8,4 skadet siste år			
	21,3 skadet noen sinne			
Hetero kvinner	27,4 fysisk siste år	Partner		
	39,0 fysisk noen sinne			
	11,1 skadet siste år			
	18,0 skadet noen sinne			

Studie	Gruppe	Voldstype (%) og periode	Voldsutøver	Land, utvalg og kommentarer
Balsam & Szymanski 2005	I hovedsak lesbiske og bifile kvinner	43,6 fysisk og seksuell noen sinne 26,4 fysisk og seksuell siste år	Kvinnelige partnere	USA. Ikke tilfeldig. 210 lesbiske, 50 bifile kvinner, 1 heterofil kvinne, 11 «annet».
Bartholomew, Regan, White, & Oram 2008	Homofile og bifile menn	93,7 emosjonell noen sinne 63,7 emosjonell siste år 41,2 fysisk noen sinne 12,3 fysisk siste år 10,2 seksuell noen sinne 1,8 seksuell siste år	Mannlig partner	Canada. Tilfeldig. 186 homofile og bifile menn.
Blosnich & Bossarte 2009	Homofile og mannlige bifile	81,1 verbal, noen sinne 89,9 fysisk, noen sinne 31,4 seksuell, noen sinne	Mannlig partner	USA. Underutvalg av tilfeldig utvalg, alle inkluderte respondenter er offer for partnervold: 88 menn og 6139 kvinner utsatt av menn, 85 kvinner og 1686 menn utsatt av kvinner.
	Lesbiske og bifile kvinner	86,5 verbal, noen sinne 89,1 fysisk, noen sinne 51,6 seksuell, noen sinne	Kvinnelig partner	
	Heterofile menn	63,4 verbal, noen sinne 97,2 fysisk, noen sinne 12,1 seksuell, noen sinne	Kvinnelig partner	
	Heterofile kvinner	77,4 verbal, noen sinne 88,8 fysisk, noen sinne 45,5 seksuell, noen sinne	Mannlig partner	
Browne 2007	Homofile	56,2 mishandling, vold eller trakassering, noen sinne	Tidligere eller nåværende mannlige partner	Storbritannia. Ikke tilfeldig. 819 lhbt.
	Homofile	1,9 mishandling, vold eller trakassering, noen sinne	Tidligere eller nåværende kvinnelig partner	
	Lesbiske	47,1 mishandling, vold eller trakassering, noen sinne	Tidligere eller nåværende kvinnelig partner	
	Lesbiske	10,3 mishandling, vold eller trakassering, noen sinne	Tidligere eller nåværende mannlige partner	
	Bifile begge kjønn	33,3 mishandling, vold eller trakassering, noen sinne	Tidligere eller nåværende mannlige partner	
	Bifile begge kjønn	22,2 mishandling, vold eller trakassering, noen sinne	Tidligere eller nåværende kvinnelig partner	

Studie	Gruppe	Voldstype (%) og periode	Voldsutøver	Land, utvalg og kommentarer
Carvalho, Lewis, Derlega, Winstead, & Viggiano 2011	Lesbiske	17,2 partnervold noen sinne	Kvinnelig partner	USA og andre (uklart hvilke). Ikke tilfeldig. 581 homofile og lesbiske.
	Lesbiske	11,6 partnervold noen sinne	Mannlig partner	
	Homofile	2,2 partnervold noen sinne	Kvinnelig partner	
	Homofile	17,9 partnervold noen sinne	Mannlig partner	
Conron, Mimiaga, & Landers 2010	Heterofile kvinner	18,1 fysisk noen sinne	Partner	USA. Tilfeldig. 65088 heterofile av begge kjønn, 1645 homofile og lesbiske, 626 bifile av begge kjønn. Aggregert fra spørreundersøkelser gjort fra 2001-2008.
	Lesbiske	34,7 fysisk noen sinne	Partner	
	Bifile kvinner	67,3 fysisk noen sinne	Partner	
	Heterofile menn	5,9 fysisk noen sinne	Partner	
	Homofile	18,9 fysisk noen sinne	Partner	
Donovan, Hester, Holmes, & McCarry 2006	Bifile menn	15,3 fysisk noen sinne	Partner	Storbritannia. Ikke tilfeldig. 746 lesbiske, homofile, bifile av begge kjønn og inkludert 4 transpersoner.
	Lesbiske, homofile, bifile av begge kjønn og transpersoner	54,3 emosjonell siste år	Partner av samme kjønn	
		77,8 emosjonell noen sinne		
Eaton, et al. 2008	Lesbiske	17,6 fysisk siste år	En tidligere eller nåværende kvinnelig partner	USA. Ikke tilfeldig. 226 lesbiske. <i>Prosenten regnet ut på grunnlag av tall oppgitt i artikkelen.</i>
		40,1 fysisk noen sinne		
		21,3 seksuell siste år		
		40,5 seksuell noen sinne		
Farrell & Cerise 2006	I hovedsak homofile og lesbiske	44 partnervold	Tidligere partner	Australia. Ikke tilfeldig. 308, hvorav 10 heterofile.
		21,7 verbal		
		17,3 fysisk		
		14,6 trusler om fysisk		
Greenwood, et al. 2002	Homofile	14,3–43,2 ulik psykisk vold	Mannlig partner	USA. Tilfeldig. 2881 menn som har sex med menn.
		32,5 fysisk		
		15,6 seksuell		
Greenwood, et al. 2002	Homofile	1,3–6,2 ulik psykisk vold	Mannlig partner	USA. Tilfeldig. 2881 menn som har sex med menn.
		1,9 fysisk		
		1,3 seksuell		

Studie	Gruppe	Voldstype (%) og periode	Voldsutøver	Land, utvalg og kommentarer
Houston & McKimman 2007	Homofile og bifile menn	21 verbal noen sinne 19,2 fysisk noen sinne 18,5 seksuell noen sinne 32,4 en eller flere former	Tidligere eller nåværende partner	USA. Ikke tilfeldig. 817 homofile og bifile menn.
	Homofile	65,5–82,8 psykisk 33,3 fysisk 3,1 seksuell, <i>alle noen sinne</i>	Samboer eller ektefelle	USA. Tilfeldig. 144 lhb, 14038 heterofile.
Messinger 2011	Bifile menn	81,5–82,1 psykisk 16,1 fysisk 3,1 seksuell, <i>alle noen sinne</i>	Samboer eller ektefelle	
	Heterofile menn	36–41,3 psykisk 7,5 fysisk 0,2 seksuell, <i>alle noen sinne</i>	Samboer eller ektefelle	
	Lesbiske	44–55,6 psykisk 25 fysisk 3,6 seksuell, <i>alle noen sinne</i>	Samboer eller ektefelle	
	Bifile kvinner	82,6–90,9 psykisk 42,9 fysisk 15,7 seksuell, <i>alle noen sinne</i>	Samboer eller ektefelle	
	Heterofile kvinner	37,3–41 psykisk 21,17 fysisk 4,5 seksuell, <i>alle noen sinne</i>	Samboer eller ektefelle	
	Lesbiske og bifile kvinner	33,4 fysisk noen sinne	Samboer eller ektefelle	USA. Tilfeldig. Prosjenter oppgitt av de 1650 av totalt 1800 kvinner som hadde vært gift eller hatt samboer. Av de 1793 med registrert seksuell orientering, var 42 lesbiske eller biseksuelle kvinner.
	Heterofile kvinner	23 fysisk noen sinne	Samboer eller ektefelle	
	Homofile	3,4 fysisk 10,3 seksuell <i>Begge noen sinne</i>	Mannlig partner	USA. Ikke tilfeldig. 117 homofile.
	Homofile	24,8 fysisk 29,9 seksuell <i>Begge noen sinne</i>	Gjensidig	
	Oringher & Samuelson 2011			

Studie	Gruppe	Voldstype (%) og periode	Voldsutøver	Land, utvalg og kommentarer
Renner & Whitney 2010	LHB av begge kjønn	84,4 trusler 61,4 fysisk 42,7 seksuell 35,4 skadet, <i>alle siste 6 år</i>	Partner	USA. Tilfeldig. Totalt 4895 med erfaring med partnervold siste 6 år, her kun oppgitt fra 2564 heterofile av begge kjønn som <i>både har utøvd og blitt utsatt for partnervold</i> og 96 lesbiske, homofile og bifile av samme kjønn med tilsvarende erfaringer.
	Heterofile av begge kjønn	82,4 trusler 59,2 fysisk 39,8 seksuell 32,4 skadet, <i>alle siste 6 år</i>	Partner	
Tjaden, Thoennes, & Allison 1999	Homofile	13,8 fysisk 15,4 fysisk og/eller voldtatt <i>Begge noen sinne</i>	Mannlig partner	USA. Tilfeldig. 65 homofile, 79 lesbiske. Kontrollgrupper på 300 menn og 300 kvinner trukket fra større utvalg i samme studie. <i>Det er kun oppført verdier hvor forfatterne hadde nok respondenter til å anslå utbredelse.</i>
	Homofile	10,8 fysisk 10,8 fysisk og/eller voldtatt <i>Begge noen sinne</i>	Kvinnelig partner	
	Heterofile menn	7,7 fysisk 7,7 fysisk og/eller voldtatt <i>Begge noen sinne</i>	Kvinnelig partner	
	Lesbiske	26,6 fysisk 11,4 voldtatt 30,4 fysisk og/eller voldtatt <i>Alle noen sinne</i>	Mannlig partner	
Toro-Alfonso & Rodriguez-Madera 2004	Lesbiske	11,4 fysisk 11,4 fysisk og/eller voldtatt <i>Begge noen sinne</i>	Kvinnelig partner	Puerto Rico. Ikke tilfeldig. 199 homofile og bifile menn. <i>Tidsperiode for rapportert vold er usikker.</i>
	Heterofile kvinner	18,3 fysisk 4,3 voldtatt 20,3 fysisk og/eller voldtatt <i>Alle noen sinne</i>	Mannlig partner	
	Homofile	48 emosjonell 26 fysisk 25 seksuell	Partner	

Studie	Gruppe	Voldstype (%) og periode	Voldsutøver	Land, utvalg og kommentarer
Turell 2000	Homofile	83 emosjonell 44 fysisk 13 seksuell	Tidligere eller nåværende partner	USA. Ikke tilfeldig. 499 LHBT.
	Lesbiske	77–84 emosjonell 55–58 fysisk 11–14 seksuell	Tidligere eller nåværende partner	
	Transkjønnede	57 emosjonell 43 fysisk 28 seksuell	Tidligere eller nåværende partner	
	Bifile	81 emosjonell 44 fysisk 7 seksuell	Tidligere eller nåværende partner	
Waldner-Haugrud, Gratch, & Magruder 1997	Homofile	19,4 trusler 15,1–18,1 dyttet, slått med flat hånd og med knyttet neve 6,7 slått med objekt 2,4 vold med våpen <i>Alle noen sinne</i>	Mannlig partner	USA. Ikke tilfeldig. 283, hvorav 165 homofile og 118 lesbiske.
	Lesbiske	26,7 trusler 12,9–37,9 dyttet, slått med flat hånd og med knyttet neve 7,8 slått med objekt 2,6 vold med våpen <i>Alle noen sinne</i>	Kvinnelig partner	

Litteratur

Sitater fra studier som ikke er norske er oversatt av forfatterne.

Amezcuca, T. et al. (2012). *Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer and hiv-affected intimate partner violence*. The National Coalition of Anti-Violence Programs (ncavp) 2012

Balsam, K. F., Rothblum, E. D. & Beauchaine, T. P. (2005). Victimization over the life span: A comparison of lesbian, gay, bisexual, and heterosexual siblings. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(3), 477–487.

Balsam, K. F. & Szymanski, D. M. (2005). Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress. *Psychology of Women Quarterly*, 29(3), 258–269.

Banks, J. R. & Fedewa, A. L. (2012). Counselors' Attitudes Toward Domestic Violence in Same-Sex Versus Opposite-Sex Relationships. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 40(4), 194–205.

Bartholomew, K., Regan, K. V., Oram, D. & White, M. A. (2008). Correlates of Partner Abuse in Male Same-Sex Relationships. *Violence and Victims*, 23(3), 344–360.

Bartholomew, K., Regan, K. V., White, M. A. & Oram, D. (2008). Patterns of abuse in male same-sex relationships. *Violence & Victims*, 23(5), 617–636.

Blosnich, J. R. & Bossarte, R. M. (2009). Comparisons of intimate partner violence among partners in same-sex and opposite-sex relationships in the United States. *American Journal of Public Health*, 99(12), 2182–2184.

Bornstein, D. R., Fawcett, J., Sullivan, M., Senturia, K. D. & Shiu-Thornton, S. (2006). Understanding the experiences of lesbian, bisexual and trans survivors of domestic violence: a qualitative study. *Journal of Homosexuality*, 51(1), 159–181.

Brown, M. J. & Groscup, J. (2009). Perceptions of Same-sex Domestic Violence Among Crisis Center Staff. *Journal of Family Violence*, 24(2), 87–93.

Browne, K. (2007). *Count Me In Too: LGBT Lives in Brighton & Hove. Domestic Violence & Abuse Additional Findings Report December 2007*. Spectrum & the University of Brighton

- Burke, L. K. & Follingstad, D. R. (1999). Violence in lesbian and gay relationships: theory, prevalence, and correlational factors. *Clinical Psychology Review*, 19(5), 487–512.
- Capaldi, D. M., Knoble, N. B., Shortt, J. W. & Kim, H. K. (2012). A Systematic Review of Risk Factors for Intimate Partner Violence. *Partner Abuse*, 3(2), 231–280.
- Carvalho, A. F., Lewis, R. J., Derlega, V. J., Winstead, B. A. & Viggiano, C. (2011). Internalized Sexual Minority Stressors and Same-Sex Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence*, 26(7), 501–509.
- Conron, K. J., Mimiaga, M. J. & Landers, S. J. (2010). A population-based study of sexual orientation identity and gender differences in adult health. *American Journal of Public Health*, 100(10), 1953–1960.
- Corliss, H., L., Cochran, S., D. & Mays, V., M. (2002). Reports of parental maltreatment during childhood in a United States population-based survey of homosexual, bisexual, and heterosexual adults. *Child Abuse & Neglect*, 26, 1165–1178.
- Cruz, J. M. & Peralta, R. L. (2001). Family violence and substance use: the perceived effects of substance use within gay male relationships. *Violence & Victims*, 16(2), 161–172.
- Donovan, C., Hester, M., Holmes, J. & McCarry, M. (2006). *Comparing Domestic Abuse in Same Sex and Heterosexual Relationships*. Rapport fra University of Sunderland og University of Bristol
- Eaton, L., Kaufman, M., Fuhrel, A., Cain, D., Cherry, C., Pope, H. et al. (2008). Examining factors co-existing with interpersonal violence in lesbian relationships. *Journal of Family Violence*, 23(8), 697–705.
- Elliott, P. (1996). Shattering Illusions: Same-Sex Domestic Violence. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 4(1), 1–8.
- Elstad, J.I. (2010) *Datakvalitet i Ung i Oslo 2006*, Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA notat 2/10.
- Farrell, J. & Cerise, S. (2006). *Fair's Fair: A snapshot of violence and abuse in Sydney LGBT relationships 2006*. ACON and the Same sex domestic violence interagency working group
- Fergusson, D.,M., Horwood, L.,J., & Beautrais, A., L. (1999). Is sexual orientation related to mental health problems and suicidality in young people? *Archives of General Psychiatry*, 56, 876-880.

- Fortunata, B. & Kohn, C. S. (2003). Demographic, psychosocial, and personality characteristics of lesbian batterers. *Violence & Victims*, 18(5), 557–568.
- Greenwood, G. L., Relf, M. V., Huang, B., Pollack, L. M., Canchola, J. A. & Catania, J. A. (2002). Battering victimization among a probability-based sample of men who have sex with men. *American Journal of Public Health*, 92(12), 1964–1969.
- Gårdfeldt, L. (2003). *Kvinna slår kvinna, man slår man: Homosexuell partnermisshandel*. Nationellt Råd för Kvinnofrid
- Hassouneh, D. & Glass, N. (2008). The influence of gender role stereotyping on women's experiences of female same-sex intimate partner violence. *Violence against Women*, 14(3), 310–325.
- Hegna, K., Kristiansen, H. W. & Moseng, B. U. (1999). *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA Rapport 1/99.
- Hegna, K. (2009) Overrapportering av vold. Betydningen av spørsmålsformuleringer i to undersøkelser om vold blant unge i Oslo 2006, *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 9, 1, 91-100.
- Hellmuth, J. C., Follansbee, K. W., Moore, T. M. & Stuart, G. L. (2008). Reduction of intimate partner violence in a gay couple following alcohol treatment. *Journal of Homosexuality*, 54(4), 439–448.
- Henderson, L. (2003). *Prevalence of domestic violence among lesbians & gay men: Data report to Flame TV*. London: Sigma Research, Faculty of Humanities & Social Sciences, University of Portsmouth
- Hesselberg, E. (2011). *Et knust hjerte: om vold i lesbiske parforhold*. Oslo: Institutt for kriminologi og retts sosiologi
- Holmberg, C., Stjernqvist, U. & Sörensen, E. (2005). *Våldsamhet lika och olika: om våld i samkönade parrelationer* (bind nr 36). Stockholm: Stockholms universitet.
- Houston, E. & McKirnan, D. J. (2007). Intimate partner abuse among gay and bisexual men: risk correlates and health outcomes. *Journal of Urban Health*, 84(5), 681–690.
- Haaland, T., Clausen, S.-E. & Schei, B. (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: NIBR.
- Irwin, J. (2008). (Dis)counted Stories: Domestic Violence and Lesbians. *Qualitative Social Work*, 7(2), 199–215.

- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Jacobson, M., Holmberg, C., Stjernqvist, U. & Sørensen, E. (2008). *Våldsamt lika och olika: En skrift om våld i samkönade parrelationer* RFSL
- Justis- og beredskapsdepartementet (2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner: det handler om å leve*. Meld. St. 15 (2012–2013). Oslo: Regjeringen.
- Katz-Wise, S. L. & Hyde, J. S. (2012). Victimization Experiences of Lesbian, Gay, and Bisexual Individuals: A Meta-Analysis. *Journal of Sex Research*, 49(2–3), 142–167.
- Klitzman, R. L., Greenberg, J. D., Pollack, L. M. & Dolezal, C. (2002). MDMA ('ecstasy') use, and its association with high risk behaviors, mental health, and other factors among gay/bisexual men in New York City. *Drug and Alcohol Dependence*, 66(2), 115–125.
- Klostermann, K., Kelley, M. L., Milletich, R. J. & Mignone, T. (2011). Alcoholism and partner aggression among gay and lesbian couples. *Aggression and Violent Behavior*, 16(2), 115–119.
- Kulkin, H. S., Williams, J., Borne, H. F., de la Bretonne, D. & Laurendine, J. (2007). A review of research on violence in same-gender couples: a resource for clinicians. *Journal of Homosexuality*, 53(4), 71–87.
- Landolt, M. A. & Dutton, D. G. (1997). Power and personality: An analysis of gay male intimate abuse. *Sex Roles*, 37(5–6), 335–359.
- Lewis, R. J., Milletich, R. J., Kelley, M. L. & Woody, A. (2012). Minority stress, substance use, and intimate partner violence among sexual minority women. *Aggression and Violent Behavior*, 17(3), 247–256.
- Li, Y., Baker, J. J., Korostyshevskiy, V. R., Slack, R. S. & Plankey, M. W. (2012). The association of intimate partner violence, recreational drug use with HIV seroprevalence among MSM. *AIDS & Behavior*, 16(3), 491–498.
- McDonald, C. (2012). The Social Context of Woman-to-Woman Intimate Partner Abuse (WWIPA). *Journal of Family Violence*, 27(7), 635–645.
- McKenry, P. C., Serovich, J. M., Mason, T. L. & Mosack, K. (2006). Perpetration of gay and lesbian partner violence: A disempowerment perspective. *Journal of Family Violence*, 21(4), 233–243.
- McLaughlin, E. M. & Rozee, P. D. (2001). Knowledge about heterosexual versus lesbian battering among lesbians. *Women & Therapy*, 23(3), 39–58.

- Merrill, G. S. & Wolfe, V. A. (2000). Battered gay men: an exploration of abuse, help seeking, and why they stay. *Journal of Homosexuality*, 39(2), 1–30.
- Messinger, A. M. (2011). Invisible victims: same-sex IPV in the National Violence Against Women Survey. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(11), 2228–2243.
- Mize, K. D. & Shackelford, T. K. (2008). Intimate partner homicide methods in heterosexual, gay, and lesbian relationships. *Violence & Victims*, 23(1), 98–114.
- Moracco, K. E., Runyan, C. W., Bowling, J. M. & Earp, J. A. L. (2007). Women's experiences with violence: a national study. *Womens Health Issues*, 17(1), 3–12.
- Moseng, B., U. (2007). *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer. En representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse - Ung i Oslo 2006*. Rapport 19/07. Oslo: NOVA.
- Murray, C. E. & Mobley, A. K. (2009). Empirical research about same-sex intimate partner violence: a methodological review. *Journal of Homosexuality*, 56(3), 361–386.
- Nowinski, S. N. & Bowen, E. (2012). Partner violence against heterosexual and gay men: Prevalence and correlates. *Aggression and Violent Behavior*, 17(1), 36–52.
- O'Keefe, M. (1997). Predictors of Dating Violence Among High School Students. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(4), 546–568.
- Oringher, J. & Samuelson, K. W. (2011). Intimate partner violence and the role of masculinity in male same-sex relationships. *Traumatology*, 17(2), 68–74.
- Oswald, R. F., Fonseca, C. A. & Hardesty, J. L. (2010). Lesbian mothers' counseling experiences in the context of intimate partner violence. *Psychology of Women Quarterly*, 34(3), 286–296.
- Pantalone, D. W., Schneider, K. L., Valentine, S. E. & Simoni, J. M. (2012). Investigating Partner Abuse Among HIV-Positive Men Who have Sex with Men. *Aids and Behavior*, 16(4), 1031–1043.
- Pattavina, A., Hirschel, D., Buzawa, E., Faggiani, D. & Bentley, H. (2007). A comparison of the police response to heterosexual versus same-sex intimate partner violence. *Violence against Women*, 13(4), 374–394.
- Poorman, P. B., Seelau, E. P. & Seelau, S. M. (2003). Perceptions of Domestic Abuse in Same-Sex Relationships and Implications for Criminal Justice and Mental Health Responses. *Violence and Victims*, 18(6), 659–669.

- Renner, L. M. & Whitney, S. D. (2010). Examining Symmetry in Intimate Partner Violence Among Young Adults Using Socio-Demographic Characteristics. *Journal of Family Violence*, 25(2), 91–106.
- Ristock, J. L. (2003). Exploring Dynamics of Abusive Lesbian Relationships: Preliminary Analysis of a Multisite, Qualitative Study. *American Journal of Community Psychology*, 31(3–4), 329–341.
- Rothman, E. F., Exner, D. & Baughman, A. L. (2011). The Prevalence of Sexual Assault Against People Who Identify as Gay, Lesbian, or Bisexual in the United States: A Systematic Review. *Trauma Violence & Abuse*, 12(2), 55–66.
- Schafer, K. R., Brant, J., Gupta, S., Thorpe, J., Winstead-Derlega, C., Pinkerton, R. et al. (2012). Intimate partner violence: a predictor of worse HIV outcomes and engagement in care. *AIDS Patient Care & Stds*, 26(6), 356–365.
- Siemieniuk, R. A. C., Krentz, H. B., Gish, J. A. & Gill, M. J. (2010). Domestic violence screening: prevalence and outcomes in a Canadian HIV population. *AIDS Patient Care & Studies*, 24(12), 763–770.
- Sorenson, S. B. & Thomas, K. A. (2009). Views of Intimate Partner Violence in Same- and Opposite-Sex Relationships. *Journal of Marriage and Family*, 71(2), 337–352.
- St Pierre, M. & Senn, C. Y. (2010). External barriers to help-seeking encountered by Canadian gay and lesbian victims of intimate partner abuse: an application of the barriers model. *Violence & Victims*, 25(4), 536–552.
- Stanley, J. L., Bartholomew, K., Taylor, T., Oram, D. & Landolt, M. (2006). Intimate violence in male same-sex relationships. *Journal of Family Violence*, 21(1), 31–41.
- Stefansen, K., Hegna, K., Valset, K., von Soest, T., & Mossige, S. (2009). Vold mot «homofil» ungdom. Forekomst og tolkninger. *Sosiologi i dag*, 39(2), 43-71.
- Tjaden, P., Thoennes, N. & Allison, C. J. (1999). Comparing violence over the life span in samples of same-sex and opposite-sex cohabitants. *Violence & Victims*, 14(4), 413–425.
- Toro-Alfonso, J. & Rodriguez-Madera, S. (2004). Domestic violence in Puerto Rican gay male couples - Perceived prevalence, intergenerational violence, addictive behaviors, and conflict resolution skills. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(6), 639–654.
- Turell, S. C. (1999). Seeking Help for Same-Sex Relationship Abuses. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 10(2), 35–49.

- Turell, S. C. (2000). A descriptive analysis of same-sex relationship violence for a diverse sample. *Journal of Family Violence*, 15(3), 281–293.
- Turell, S. C., Herrmann, M., Hollander, G. & Galletly, C. (2012). Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Communities' Readiness for Intimate Partner Violence Prevention. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 24(3), 289–310.
- Turell, S. C. & Herrmann, M. M. (2008). "Family" support for family violence: exploring community support systems for lesbian and bisexual women who have experienced abuse. *Journal of Lesbian Studies*, 12(2–3), 211–224.
- Waldner-Haugrud, L. K. & Gratch, L. V. (1997). Sexual Coercion in Gay/Lesbian Relationships: Descriptives and Gender Differences. *Violence and Victims*, 12(1), 87–98.
- Waldner-Haugrud, L. K., Gratch, L. V. & Magruder, B. (1997). Victimization and perpetration rates of violence in gay and lesbian relationships: gender issues explored. *Violence & Victims*, 12(2), 173–184.
- West, C. M. (2002). Lesbian Intimate Partner Violence: Prevalence and Dynamics. *Journal of Lesbian Studies*, 6(1), 121–127.
- Wise, A. J. & Bowman, S. L. (1997). Comparison of Beginning Counselors' Responses to Lesbian vs. Heterosexual Partner Abuse. *Violence and Victims*, 12(2), 127–135.
- Øverlien, C. (2012): *Vold i hjemmet. Barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.